

TARTU ÜLIKOOI
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT

Moon Meier

TARTU ÜLIKOOI VÄLISTÖÖTAJATE EESTI KEELE ÕPET SOODUSTAVAD JA
TAKISTAVAD TEGURID KEELEKOHVIKUTES OSALENUTE HINNANGUL

Magistritöö

Juhendaja: Kerttu Rozenvalde (PhD)

TARTU 2024

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen käesoleva lõputöö ise kirjutanud ning toonud korrekselt välja teiste autorite panuse. Töö on kirjutatud, lähtudes Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Moon Meier

Lühikokkuvõte

Magistritöös analüüsitakse Tartu Ülikooli akadeemiliste välistöötajate eesti keele õppimise kogemusi, küsides, mis nende keeleõpet toetab ning mis seda takistab. Tartu Ülikool töökeskkonnana on ühelt poolt rahvusvaheline ja ingliskeelne, teisalt tähtsustab rahvusülikoolina ka eesti keele õpet. Tähtajatu töölepinguga välistöötajatele kehtib riiklik keeleoskuskõue. Uurimuse fookuses on 12 keelekohvikutes osalenud välistöötaja vaatepunktid. Uurimuse andmed koguti intervjuude abil, intervjuude transkriptsioone analüüsiti kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodil. Magistritöös järeldatakse, et intervjuueeritud välistöötajate keeleõppesoovi aitab hoida mõtestatud keeleõppe eesmärk, ajalised ja logistilised võimalused keelekursustel osaleda, praktilisi oskusi pakkuvad kursused ja kõnelemisvõimalused. Keeleõppijaid toetab sõprade ja kolleegide heatahtlik suhtumine. Õppimissoovi ja -võimalusi vähendab ajanappus, eesti keele kõnelemisvõimaluse ja -vajaduse puudumine, halvad kogemused keelekursustelt ning ümbritsevate eestlaste ükskõiksus või tajutud negatiivne hoiak. Uuringus osalenud välistöötajad on iseendi suhtes nõudlikud ja soovivad keeleoskust arendada. Nad ootavad praktilist, kommunikatiivset ja õppijakeskset keeleõpet, mis arvestaks nende isiklike ja tööalaste vajadustega. Keelekohvikuid näevad intervjuueeritud toetatud keelepraktika keskkonnana, mis arendab just suhtlusoskust ja -julgust. Keelekohvikuid iseloomustatakse hirmu- ja stressivaba keeleõppe formaadina.

Võtmesõnad: keeleõppekorraldus, TÜ välistöötajad keeleõppijatena, eesti keele õpe, keelekohvik, Tartu Ülikool

Sisukord

Sissejuhatus	6
1. Keeleõppekorralduse taustsüsteem ja varasemad uurimused	9
1.1 Eesti ja Tartu Ülikool – seadusandlus, keelenõuded; keelepoliitilised hoiakud	9
1.2 Ülikoolide töötajaskonnad: Põhjamaade ja Tartu Ülikooli kogemused	12
1.3 Üksikisik: keeleõppija pingutus ja kasu	15
1.4 Üksikisik: keeleõpet takistavad ja toetavad tegurid	16
2. Meetod	18
2.1 Minu roll ja lähtekohad	18
2.2 Intervjuude läbiviimine ja analüüsimeetod	19
2.3 Uurimiseetika ja isikuandmete kaitse	22
3. Välistöötajate keeleõppekogemused	24
3.1 Keeleõppe eesmärgid – mis eesmärkidel sa õpid eesti keelt?	24
3.2 Isiklikud ja perekondlikud tegurid – keeleõppe soodustajad ja takistajad	30
3.3 Keeletunni tasand – mis sind toetab ja mis takistab?	32
3.3.1 Kui sinu enesetunne keeletunnis ei ole õpetaja asi, siis on kõik palju raskem	32
3.3.2 Aitab ainult rääkimine, praktika!	35
3.3.3 Sa ei pea keelevigade pärast kartma, see ei ole alandav!	37
3.3.4 Keeleõppe vajadused olenevad ajaressursist ja prioriteetidest	38
3.4 Ülikooli keeleõppe korraldus – mis sind toetab ja mis takistab?	40
3.4.1 Keeleõpe on hästi organiseeritud	40
3.4.2 Väljakutse on kursuste nõudmiste sobitamine oma elu ja karjääriga	40
3.4.3 Kursuste aeg ja koht ning rohkem aega keeleõpinguteks	42
3.4.4 Ülikool ei survesta ja see on hea. Surve ei toimiks!	43
3.5 Ülikooli ja ühiskonna tasand – sõbrad, kolleegid, inimeste hoiakud, poliitiline taust	45
3.5.1 Kolleegid aitavad eesti keelega ning positiivsed reaktsioonid julgustavad	45
3.5.2 Eesti keelt pole vaja, kõik räägivad kas inglise keelt või vene keelt	46
3.5.3 Ühiskondlik-poliitiline surve ning ebakindlus paneb kahtlema, kas keeleõppel on mõtet	47
4. Arutelu	49
4.1 Keeleõppe eesmärgid	49
4.2 Isikliku tasandi soodustajad ja takistajad keeleõppes	50
4.3 Toetavad ja takistavad tegurid keeletunnis	51
4.4 Keeleõppekorraldusega seotud toetavad ja takistavad tegurid	53
4.5 Laiema tasandi soodustajad ja takistajad keeleõppes	54
Kokkuvõte	55
Kirjandus	57
Language Café Participants as Language Learners: What Supports and Hinders International Academic Staff in Estonian Language Acquisition at the University of Tartu? Summary	62
LISA 1 – intervjuukutse	65

LISA 2 – nõusoleku- ja infoleht	67
LISA 3 – intervjuu küsimused	69
LISA 4 – koodiplakat	71
LISA 5 – küsimused töö struktuuri loomiseks	72
LISA 6 – analüüsi esialgne struktuur	73

Sissejuhatus

Tartu Ülikooli välistöötajate arv ning osakaal on viimase 10 aasta jooksul kiiresti kasvanud (Tartu Ülikooli statistika, 2014–2024). Ülikool on töökeskkonnana üha rahvusvahelisem. Tartu Ülikool institutsioonina on seadnud eesmärgiks olla “rahvusvaheline rahvusülikool” – ühtaegu nii rahvusvaheline kõrgetasemeline ülikool kui ka eestikeelse teaduse ja kultuuri arendaja (Tartu Ülikooli keele... 2021). Praktikas tähendab see kahe mõnevõrra konfliktse eesmärgi poole püüdlemist. Välistöötajaid puudutab rahvusülikooli idee eelkõige keeleõppe kaudu. Tartu Ülikooli keele ja rahvusvahelistumise põhimõtetes on sõnastatud ootused Tartu Ülikooli välistöötajate eesti keele õppe osas (Tartu Ülikooli keele... 2021), samuti on keelenõue kirjas välistöötajate töölepingutes¹ – töötaja peaks 5 aasta jooksul omandama eesti keele B1 tasemel.

Akadeemiliste välistöötajate suhtumist eesti keele õppimisse ning keeleõppe nõuetesse on küsitluse meetodil uuritud 2021.–2022. aasta seisuga. Uuringu tellis ülikool, saamaks tagasisidet uutele keele ja rahvusvahelistumise põhimõtetele, uuringu tulemusi kasutati keeleõppe tegevuste arendamiseks (Rozenvalde, Klaas-Lang 2023). Uuringu tulemustest ilmnes, et enamik vastanud välistöötajaid oli eesti keelt küll õppinud, aga seda peamiselt algtasemel ning oma keeleoskust hinnati väheseks (Rozenvalde, Klaas-Lang 2023: 18–19). Suurem osa küsitletutest pooldas ülikooli leebet keelepoliitikat – eesti keele õppimine ei tohiks olla kohustuslik (Rozenvalde, Klaas-Lang 2023: 10). Põhjustena, miks eesti keele õppega pärast algkursusi ei jätkata, toodi välja kasutusvajaduse puudumine – ülikooli töökeskkond on ingliskeelne ning Eestisse ei plaanita jääda, samuti keeleõppe raskus ja ressursimahukus (Rozenvalde, Klaas-Lang 2023: 34).

Alates oktoobrist 2022 olen juhendanud keelekohvikuid Tartu Ülikooli välistöötajatele. Keelekohvikute eesmärk on pakkuda keeleõppijale eesti keeles suhtlemise keskkonda, kohvikus osalemine on vabatahtlik (vt ka Ilves, Kingissepp 2020: 7–8). Juhendaja ülesanne on teema ja ülesannete kaudu osalejatele eestikeelse toetatud suhtluskeskkonna loomine. Keelekohvikud on üks paljudest ülikooli pakutavatest keeleõppe võimalustest. See on ülikooli töötajatele loodud keelepraktika

¹ keeleõppe nõue puudutab tähtajatu töölepinguga välistöötajaid

võimalus, paindlik formaat, millega ei kaasne testimist. Juhendaja perspektiivist olen kahe aasta jooksul näinud osalejate soovi ja entusiasmi eesti keelt õppida, kitsaskohad on jäänud minu eest varjule. Ülikooli töötajate keelehoiakute küsitlusuuringust selgub laiem vaade (Rozenvalde, Klaas-Lang 2023) on keelekohvikutes kogetust mõnevõrra erinev. Kui akadeemilised välistöötajad laiemalt ei ole eesti keele õppimise suhtes kuigi entusiastlikud, siis keelekohvikutes osalejad eristuvad minu hinnangul nii parema keeleoskuse kui ka suure keeleõppe soovi poolest.

Minu magistritöö küsimuseasetus tõukub soovist mõtestada keelekohvikutes osalenute keeleõppe kogemust. Tegu on eeldatavalt keeleõppest huvitatud teadustöötajatega, kelle puhul tuleb arvestada spetsiifiliselt akadeemilise maailma konteksti. Töö eesmärk on selgitada, mis nende välistöötajate eesti keele õpet toetab ning mis seda takistab, panustades nii ülikooli keeleõppekorraldusse. Töö vaatenurk on keeleõppekorralduslik, sh õpetamine. See annab sisendi ülikooli keeleõppekorraldusse, kaardistades keeleõppeküsimusi ülikoolitöötajast õppija perspektiivist. Selleks viisin läbi intervjuud ülikooli 12 välistöötajaga, kes on osalenud keelekohvikutes. Need on keeleõppijad, kes on motiveeritud – osalemine on täiel määral vabatahtlik – ning kel üldjuhul on eesti keele õppimise kogemus olemas. Magistritöös otsin vastust uurimisküsimustele:

1. Mis aitab hoida keelekohvikus osalenud välistöötajate eesti keele õppimise soovi?
2. Mis vähendab või vähendaks välistöötajate eesti keele õppimise soovi?
3. Millised on välistöötajate eesti keele õppega seotud ootused a) iseendale, b) kolleegidele, c) töökeskkonnale?
4. Millist eesti keele õpet välistöötajad vajavad?
5. Millisena näevad välistöötajad keelekohvikuid muude eesti keele õppe võimaluste taustal?

Magistritöö koosneb sissejuhatuses, kokkuvõttest ning neljast sisupeatükist. Esmalt raamistan uurimuse keeleõppekorraldusega seotud nõuete, seaduste ja hoiakute ülevaatega. Samuti annan ülevaate varasemate uurimuste tulemustest, mis käsitlevad Tartu Ülikooli ning Põhjamaade ülikoolide välistöötajate keeleõppekorralduse küsimusi nii kollektiivses võtmes kui ka üksikisiku perspektiivist. Jätkan oma töö metoodika kirjeldusega. Kuna olen uurimisteamiga ning osaga uuritavatest keeleõpetajana seotud, toon välja enda rolli ning isiklikud lähtekohad uurijana, kirjeldan intervjuude

läbiviimise protsessi ning analüüsimeetodi kujunemist. Samuti käsitlen uurimiseetikaga seotud küsimusi. Kolmandas sisepeatükis analüüsin intervjueritud välistöötajate keeleõppekogemusi. Esmalt uurin, millised on intervjueritute eesti keele õppimisega seotud eesmärgid. Küsin, missugused isiklikud ning perekondlikud keeleõppe takistused ning toetavad tegurid intervjuudes kajastusid. Samuti uurin, millised on keeleõppe soodustajad ning takistajad keeletunnis ning Tartu Ülikooli keeleõppe korraldusega seonduvalt. Viimaks küsin, kuidas mõjutavad välistöötajate keeleõpet nende kolleegid, tutvusringkond, aga ka laiem ümbrus ning ühiskonnas toimuv. Arutelu peatükis seostan intervjuudes kuulnud kogemused varasemate uurimistulemustega.

Minu tänusõnad kuuluvad hulgale inimestele. Olen tänulik Kai Tiislärile ja Mare Kitsnikule, tänu kellele olen keelekohvikutega seotud. Aitäh, Mare, ka minu uurimusse oma aega ja energiat investeerimast! Minu eriline tänu kuulub töö juhendajale. Aitäh, Kerttu, põnevate arutelude, toetuse ja kindla seljataguse eest! Aitäh inspireerimast ning täpselt sihitud soovitude eest! Olen väga tänulik kogemuse jagamise ning usalduse eest kõikidele intervjueritutele, samuti inimesele, kellega viisin läbi prooviintervjuu! Hoolimata anonüümsusest on minu tänu suur ja isiklik!

Aitäh, Andra, kaasaelamise, kontaktide jagamise ning nii sõbra- kui ka kolleegitoe eest! Suur tänu, Kristiina Praakli, viljakate ühiskirjutamise sessioonide eest! Minu töö edenes märkimisväärselt 2024. aasta kevadsemestri kirjutamislaagrites – minu tänu kuulub nii korraldajatele kui kõikidele kaaslastele. Aitäh, Lona, ühissessioonide, kõikvõimalike praktiliste soovitude, aga eelkõige olemasolu eest! Ma tänan Luke Rahmanovat toimetamast lisade ingliskeelset teksti ning Ene-Reet Soovikut ingliskeelse kokkuvõtte toimetamise eest. Aitäh, Lauri, et elad kaasa! Olen väga tänulik teile, F., R. ja S., et olete jaganud oma perspektiivi Eestis elamise ja keeleõppe teemadel. Kirjutamisprotsessi muutis muretumaks Rõugu lõpetamisstipendium.

1. Keeleõppekorralduse taustsüsteem ja varasemad uurimused

1.1 Eesti ja Tartu Ülikool – seadusandlus, keelenõuded; keelepoliitilised hoiakud

Eesti on sisserännumaa. Alates 2015. aastast on Eesti rändesaldo olnud püsivalt positiivne (Ränne s. a). Eesti ülikoolide rahvusvahelistumine on kiire – Tartu Ülikoolis töötab üha enam välistöötajaid² ja välisdoktorante, seda nii protsentuaalselt kui ka absoluutarvudes (Tartu Ülikooli statistika 2014–2024). Ka välistudengite hulk on olnud mitmeid aastaid kasvutrendis (Tartu Ülikooli statistika 2014–2024). Välistöötajate arv kasvab viimastel aastatel kõikides suuremates Eesti ülikoolides (Eesti rektorite nõukogu statistika 2019–2023).

Eesti sisserändepoliitika üks suundumusi on olnud nn talentide värbamine, püüdlus meelitada Eestisse eelkõige kõrgelt kvalifitseeritud tööjõudu (vt nt Anniste, Masso 2019: 4; Tammaru jt 2016/2017; Anniste 2019). Ülikoolide välistöötajad sobituvad talendi profiiliga, keda Eestisse oodatakse – haritud, kõrgemat palka teenivad tippspetsialistid.

Keelelises mõttes iseloomustavad Eestit erinevad suundumused. Riigikeele staatusega on tagatud kaitse eesti keelele ja eesti viipekeelele (Keeleseadus 2011; Eesti Vabariigi põhiseadus 1992). Igapäevaelus on Eesti keeleliselt kirjum kui seadusandluses. Eesti keele kõrval toimib elu suurel määral veel vähemalt vene ja inglise keeles (Berezkina 2015; Berezkina 2018; Verschik 2016/2017; Zabrodzkaja, Kask 2016/2017), väiksemas mahus paljudes eri keeltes.

Eestis on paljudel ametialadel sätestatud eesti keele oskuse nõuded. Õppejõududele, kes ei õpeta eesti keeles, kehtib B1 tasemel eesti keele oskuse nõue. (Ametniku, töötaja... 2022 § 7 (5)). Keeleseadus leevendab nõuet välisõppejõududele, kes on Eestis töötanud alla 5 aasta: “Eesti keele oskuse nõudeid ei kohaldata isikule, kes töötab Eestis tähtajaliselt väliseksperdi või välisspetsialistina. Välisõppejõule ja välisteadustöötajale ei kohaldata eesti keele oskuse nõudeid, kui ta on Eestis töötanud vähem kui viis aastat.” (Keeleseadus 2011 § 23. (5)).

Ukraina sõjaga seoses kehtivad eraldi piirangud ning piiranguid leevendavad erandid Vene Föderatsiooni ja Valgevene kodanikele. Sanktsioonidest tulenevalt ei saa Venemaa ja Valgevene kodanikud üldjuhul Eestis uut viisat ega elamisluba (Vabariigi Valitsuse... 2022). Sanktsioonides on kehtestatud erandid tudengitele ja akadeemilistele töötajatele.

² Välistöötajad ja -doktorandid on Tartu Ülikooli statistikas töötajad, kellel ei ole Eesti kodakondsust.

Akadeemilised töötajad saavad uut elamisluba taotleda. Samuti on kehtestatud eesti keele oskusega seotud erand õppuritele: Eestis õppinul on võimalik siia jääda, kui inimene on lõpetanud eestikeelse õppekava või oskab eesti keelt B2-tasemel (Vabariigi Valitsuse... 2022 § 2 (8) ja (10)).

Martin Ehala jt (2014) kirjeldavad eesti keele ohustatuse ja kaitsmise vajaduse diskursust. Eesti keele väljasuremisest on räägitud ligi kaks sajandit. Artiklis kirjeldatakse keele jätkusuutlikkuse objektiivse uurimise kompleksust (Ehala jt 2014). RITA-rände projekti teemakokkuvõttes nr 7 rõhutab Ehala vajadust pöörata enam tähelepanu välistudengite ja -õppejõudude eesti keele oskusele ning eesti kultuuriga sidumisele ning teha seda keelenõuete ja õppekeelte kohustuslike mahtude kaudu (Ehala 2019: 2). Mart Rannut (2016/2017) kirjutab eesti keele õiguslikust olukorrast, rõhutades keele regulatiivse kaitsmise vajadust, suhestades seda rahvusvahelise õiguse ja inimõigustega. Martin Ehala ning Birute Klaas-Lang juhivad arvamuseartiklis tähelepanu Eesti keelekeskkonna ingliskeelsetumisele. Muuhulgas tuleks nende hinnangul enam reguleerida kõrghariduse keelsust (Ehala, Klaas-Lang 2018).

Anna Verschik toonitab identiteedi- ja keelemuutusi analüüsid keelte pidevat muutumist ja ajaloolist mitmekeelsust. Eesti keele kõnelejad on varemgi olnud mitmekeelsed – varem oli levinud saksa ja vene keele oskus, nüüd inglise keel (Verschik 2016/2017: 167). Mitmekeelsus ei ole Verschiku käsitluses probleem: “Seda ei peaks mõistma kui vastuolu ühe riigikeele poliitikaga. Üks riigikeel on Eestis oluline just sümbolises mõttes, aga see ei tähenda, et teisi keeli ei tohiks kasutada.” (Verschik 2016/2017: 167). “Mitmekeelsuse kohta arvatakse tihti, et see tekitab probleeme, kuid pigem on vastupidi, probleeme tekitab n-ö võitlev ükskeelsus.” (Verschik 2016/2017: 169). Eesti ühiskonna keelekontakte praegu ning lähiminevikus kirjeldavad Anastassia Zabrodska ja Helin Kask (2016/2017), kes määratlevad Eestit kui mitteametlikult kaks- või kolmkeelset ühiskonda.

Ülikoolid on mitmekeelsed õppe- ja töökeskkonnad. Tartu Ülikool on ühelt poolt seaduse järgi Eesti rahvusülikool, teisalt konkureerib rahvusvahelises teadus- ja kõrgharidusmaailmas tudengite ning töötajate pärast. Keele ja rahvusvahelistumise põhimõtetes rõhutab ülikool ühtaegu nii eesti keele ja kultuuri hoidmist ja arendamist kui ka mitmekesise keele- ja kultuuriruumi väärtustamist (Tartu Ülikooli keele... 2021). Tartu Ülikooli puhul rõhutatakse nii visioonidokumendis kui ka ülikooli töötajate arvamuseavaldustes, et rahvusvahelisuus ja rahvusülikooli mõte eksisteerivad koos, neid ei tuleks näha konfliktis või vastuolus olevatena (Tartu Ülikooli keele... 2021; Säde

2016; Puura 2019; Valk 2023). Ülikooli keelsuse ja keelepoliitikate teemal on avaldatud erinevaid arvamusi. Tartu Ülikooli töötajate keelehoiakute uuringu tulemustest ilmnes, et kui osad akadeemilised töötajad (peamiselt välistöötajad) pooldavad liberaalset ja leebet keelepoliitikat, siis mõned kohalikud töötajad tunnevad muret ka keelepoliitika liigse leebuse pärast (Rozenvalde, Klaas-Lang 2023: 33–34).

Teaduse ja kõrghariduse rahvusvahelistumise ning eestikeelsuse vaheline pinge puudutab ülikooli välistöötajaid ning nende keeleõpet. Tartu Ülikooli (välis)töötajatelt oodatakse kõrget teadus- ja õppetöö taset, seda valdavalt ingliskeelses keskkonnas. Samas järgib ülikooli kirjapandud keelepoliitika eesti keele kaitset ja arendamist rõhutavat joont (vt Eesti Vabariigi põhiseadus 1992; Keeleseadus 2011; Kõrgharidusseadus 2019). Nii oodatakse välistöötajatelt ka eesti keele õppimist. Tartu Ülikooli keele ja rahvusvahelistumise põhimõtetes on sõnastatud ootused välistöötajate eesti keele õppega seoses. Tähtajatu töölepinguga välistöötajad peaksid omandama 5 aastaga B1 tasemel keeleoskuse (Tartu Ülikooli keele... 2021). B1 tase on kooskõlas õppejõududele kehtiva keelenõudega (Ametniku, töötaja... 2022 § 7 (5)).

Tartu Ülikool pakub oma välistöötajatele ja nende elukaaslastele erinevaid eesti keele õppimise võimalusi: üks tasuta keelekursus semestris – õppija valikul kas ülikoolis või keeltekoolides. Samuti saab eesti keelt õppida suvekursusel, algtaseme keelelaagrites või poolvabas formaadis: tandemõpe, keelekohting, keelekohvik. (vt Ülikooli välistöötajate... 2023). Keeleõpet korraldavad ülikoolis maailma keelte ja kultuuride instituut ning eesti ja üldkeeleteaduse instituut; ülikooli töötajate keeleõpet korraldab ka personaliosakond. Personaliosakond korraldab keeleõpet üleülikooliliselt. Võimalus töötajatele keelekoolitusi tellida on ka instituutidel.

Kerttu Rozenvalde, Birute Klaas-Langi ja Nemira Mačianskienė hinnangul pürgivad Eesti, Läti ja Leedu riigid ülikoolide keelepoliitikate dikteerijateks ning Balti riikide keelepoliitikad on sisult peamiselt rahvuslikud (Rozenvalde jt 2023). Sellised mõjud jõuavad ülikoolide kirjapandud keelepoliitikatesse. Samas ei olda ülikoolide sees keelekõrvaldustes kaugelki üksmeelsed (Rozenvalde jt 2023: 2, 13). Eesti kontekstis püüdlevad riigi keelepoliitika tegijad selle poole, et ülikoolid koostaksid oma keele- ja rahvusvahelistumise poliitikad riigiga koostöös, eesmärgiks peaks olema ühtaegu nii eesti keele staatuse hoidmine ja kaitsmine kui ka rahvusvaheliselt kõrgetasemeline teadustöö (Rozenvalde jt 2023: 10). Eesti keele arengukavas on see sõnastatud järgnevalt:

“Koostöös kõrgkoolidega töötatakse välja ja rakendatakse kõrghariduse keele- ja rahvusvahelistumise põhimõtted, mis tagavad eesti keele toimimise kõrgharidus- ja teaduskeelena, määratledes eesti- ja ingliskeelse õppe vahekorra ning aidates samal ajal kaasa ülikoolide rahvusvaheliselt kõrge taseme saavutamisele. Et kõik eesti emakeelega üliõpilased saaksid omandada eesti erialakeele ning ükski ainevaldkond ei muutuks täielikult võõrkeelseks, arendatakse eestikeelseid õppekavasid, terminoloogia- ja teadustööd. Tagatakse, et avalik-õiguslike ülikoolide asjaajamiskeel on eesti keel. Eestikeelses keskkonnas toimetulekuks õpetatakse välisüliõpilastele ja -õppejõududele eesti keelt.” (Haridus- ja Teadusministeerium s. a: 10)

Tartu Ülikoolis võivad arvamused kirjepandud keelepoliitika osas lahknedu nii instituutide vahel kui ka sõltuvalt sellest, kas arvaja on kohalik või välistöötaja ning mõistagi ka isikute tasandil (Rozenvalde, Klaas-Lang 2023: 10, 22–29). Tartu ülikooli keelsust analüüsid toob Kerttu Rozenvalde välja, et ülikool on igapäevaelus kakskeelne, tähtsustades nii eesti kui ka inglise keele kõnelemist – seda peegeldavad ka tudengite keelevelikud. Ametlike, eesti keelt prioritseerivate poliitikate ning elulise kakskeelse praktika vahel on erinevus, ent nii kirjutatud kui ka kirjutamata keelepoliitikal on mõju (Rozenvalde 2023: 116, 118–119).

1.2 Ülikoolide töötajaskonnad: Põhjamaade ja Tartu Ülikooli kogemused

Eesti ühiskonna keelelised arengud ei ole muust maailmast eraldiseisvad. Samadel teemadel – kuidas arendada ning hoida oma (riigi)keelt rahvusvaheliselt tihedalt ühendatud maailmas – mõeldakse paljudes ühiskondades. Eestiga võrreldavas seisus on Põhjamaad – tegemist on samuti väikese kõnelejaskonnaga keeltega ning ühiskondadega, kus inglise keele oskus on suhteliselt hea. Soome, Rootsi ja Norra ülikoolide välistöötajate seas läbi viidud uuringu (Koveshnikov jt 2023) tulemused toovad välja Eestiga sarnaseid aspekte. Põhjamaade uuringu lähtekoht on töötajate tööalane rahulolu. Uuriti, kas ja kuidas on välistöötajad tundnud, et kohaliku keele õppimine on nende jaoks kasulik (Koveshnikov jt 2023). Uuring koosnes kvantitatiivsest küsitlusest, mille täitsid Soome, Rootsi ja Norra 18 erineva ülikooli 496 välistöötajat ning kvalitatiivsetest jätku-uuringutest, mille käigus tehti kokku 50 intervjuud (Koveshnikov jt 2023: 3, 17). Tartu Ülikooli akadeemiliste töötajate hoiakute uurimise keskmes oli küsimus, kuidas ülikooli kirjepandud keelepoliitika töötab:

“Uuringuga sooviti saada teada, 1) kui võrd rakendatakse ülikooli instituutide või teaduskondade [...] nõukogude liikmete ja nende instituutide välistöötajate [...] hinnangul Tartu Ülikooli keele ja rahvusvahelistumise põhimõtteid ning kas ja kuidas erinevad hinnangud valdkonniti [...], sõltuvalt välistöötajate [...] suhtarvust instituudis ja töötajate päritolust; 2) kui oluliseks peavad ülikooli instituutide nõukogude liikmed ja nende instituutide välistöötajad [...] eesti keele omandamist ja kasutamist ülikooli töökeelena ning kas ja kuidas erinevad hoiakud valdkonniti [...], sõltuvalt välistöötajate [...] suhtarvust instituudis ja töötajate päritolust; 3) millest on välistöötajatel eesti keele omandamisel ja kasutamisel vajaka.” (Rozenvalde, Klaas-Lang 2023: 4).

Tartu Ülikoolis küsitleti 2021.–2022. aastal nii kohalikke kui ka välistöötajaid. Uuring viidi läbi küsitlusena veebikeskkonnas. Küsimustiku täitis 163 vastajat (Rozenvalde, Klaas-Lang 2023: 3–4, 7). Tartu Ülikooli töötajate keelehoiakuid kohalike töötajate vaatepunktist on varem uuritud ka 2018. aastal. Selleks intervjueriti 37 ülikoolitöötajat, kellest 36 emakeel oli eesti keel. Eestlaste keelekasutuse kõrval küsiti intervjueritute hinnanguid ka välistöötajate eesti keele õppe kohta. Uuringust selgus, et vastanud pooldavad ülikooli kakskeelset töökorraldust, ent soosivad seejuures tugevalt välistöötajate eesti keele õpet. Eesti keele õppe kohustuslikkuse teemal ollakse siiski skeptilised, arvates, et see võib välistöötajaid Eestist eemale peletada (Kivistik, Ress 2018).

Üks Skandinaavia ning Eesti uuringutulemuste kattuvusi puudutab keelepoliitika leebust – keeleoskust küll justkui oodatakse (on töölepingus kirjas), aga reaalselt õppima ei survestata. Soome, Rootsi ja Norra ülikoolide välistöötajad üldiselt ei tundnud ülikoolide poolt survet kohalikku keelt õppida. Mitu Norra ja Rootsi intervjueritut tõid välja, et kuigi kohustus keelt õppida oli kirjas nende töölepingus, ei kontrollitud selle nõude täitmist mitte kuidagi (Koveshnikov jt 2023: 20). Eesti andmed kinnitavad sama – õppejõududel on kohustus eesti keelt õppida, ent selle täitmist ei kontrollita. Suhtumine kontrolli puudumisse võib olla nii positiivne kui ka negatiivne: “Seaduse järgi peavad välistöötajad viie aasta jooksul omandama eesti keele teatud taseme, mis on aga ebamõistlik, kui õppejõud ei plaani püsivalt Eestisse jääda. Seni ei ole seda nõuet õnneks väga rangelt jõustatud, kuigi ülikoolid on saanud vastavaid ettekirjutusi.” (Räis jt 2018: 20). Samas leidub ka üleskutseid, et keelenõudeid peaks jõulisemalt seadma (Ehala 2019: 2).

Tartu Ülikooli töötajate hulgas tekitab segadust pürgimus olla “rahvusvaheline rahvusülikool” – välistöötajate ja ka mõnede kohalike töötajate hinnangul on ülikooli peaesmärk kvaliteetne teadus- ja õppetöö, eestikeelsus saab olla toetav tegevus

(Rozenvalde, Klaas-Lang 2023: 32–33). Ülikooli kaheks kistus vastuoluliste rollide vahel on ülikooli ja kõrghariduse keelsuse probleemi peamisi keerukusi.

Tartu Ülikooli töötajate uuringu tulemustena tuuakse välja, et välistöötajad tunnevad eesti keele õppes ja kasutamisel enim puudust infost keelenõuete ja erinevate keeleõppe võimaluste kohta ning kindlustundest, et pikaajaline karjäär Eestis on võimalik. Ühtlasi pole ülikool eesti keele praktiseerimiseks parim keskkond, sest igapäevatoos suheldakse inglise keeles (Rozenvalde, Klaas-Lang 2023: 10–11). Uuringu raportis soovitatakse rahvusvahelistumise ning eesti keele õpetamise põhimõtted põhjalikumalt läbi mõelda ja selgemalt kommunikeerida. Läbi soovitatakse mõelda, kellelt ja mis tasemel eesti keele oskust oodatakse ning kuidas eesti keele õpet ja oskust väärtustatakse. Samuti soovitatakse läbi mõelda välistöötajate eesti keele õppe peamised eesmärgid. Info eesti keele ja rahvusvahelistumise põhimõtete kohta peaks olema suunatud nii välistöötajatele kui ka instituutide juhtidele. Põhimõtetega võiksid paremini kursis olla ka kohalikud töötajad. Ülikooli välistöötajate keeleõppe võimalusi soovitatakse veelgi mitmekesistada, nii et töötaja saaks valida võimalikult paljude eri võimaluste vahel – nii ajaliselt kui ka õppemeetodite mõttes. Samuti toonitatakse, et keelepoliitikat ei saa vaadata lahus akadeemiliste töötajate karjäärimudelitest – keeleõppel ei nähta mõtet, kui puudub võimalus end pikemalt Eestiga siduda (Rozenvalde, Klaas-Lang 2023: 11–15).

Koveshnikov jt toovad uurimuse järeldustena välja, et rahvusvahelised organisatsioonid, siinses kontekstis ülikoolid, peaksid pöörama enam tähelepanu töötajate tööülesannete ning koormuse täpsustamisele. Kui organisatsioon soovib, et nende töötajad õpiksid kohalikku keelt, peaks see olema töökirjelduses selgelt väljendatud. Teise järeldusena tuuakse välja, et keeleõpingud on investering ja piiratud ressursside tingimustes võrdlevad töötajad selle võimalikku kasu võrreldes teiste investeringutega – näiteks panustamisega teadustöösse, mida tehakse üldjuhul inglise keeles. Investeerimine keeleõppesse võib olla riskantne, sest selle kasulikkus pole ilmne ja/või on pikaajaline. Paljud intervjueritud tunnistasid, et keeleõppe pole nende jaoks prioriteetne. Kui organisatsioonid soovivad, et nende töötajad kohaliku keele õppimisse investeeriksid, siis tuleks organisatsioonidel hoolitseda, et töötajad tunnevad, et keele õppimist märgatakse ja tunnustatakse (Koveshnikov jt 2023: 27).

1.3 Üksikisik: keeleõppija pingutus ja kasu

Koveshnikovi jt uuringu fookus on akadeemilise töötaja rahulolul oma tööga ja selle seosel kohaliku keele valdamisega. Autorid toovad välja, et üldiselt on välistöötajate asukohariigi keele õppimise ja valdamisega seotud uuringud rõhutanud keeleoskuse positiivseid aspekte. Negatiivsed mõjud on jäänud uurijate vaate alt välja (Koveshnikov jt 2023: 2–3). Üldiselt eeldatakse, et tänu kohaliku keele oskusele avanevad välistöötajatele tööalaselt uued võimalused, tänu keeleoskusele saadakse ülikoolielust rohkem osa. Samas eeldab keeleõpe suurt panust ja pingutust, oma aja- ja energiaressursi märkimisväärset kulutamist. Kui hiljem selgub, et sellel ei ole karjäärile, võimalustele märkimisväärset positiivset mõju, siis toob see kaasa pettumuse (Koveshnikov jt 2023: 8–9). Samuti on ühine töökeel akadeemias üldjuhul inglise keel ning pingutus õppimaks kohalikku keelt pole töö seisukohalt vajalik. Arvestades kulutatud aega ja energiat, võib tulemus välistöötaja jaoks olla eriti frustreriv, kuivõrd tööl ei saa oma keeleoskust kasutada. Nii et pingutust ei tunnustata ega märgata, keeleoskus ei aita karjäärialaselt edasi (Koveshnikov jt 2023: 8, 22).

Põhjamaade uuringu tulemused näitasid, et välistöötajad ei saanud kohalikku keelt kuigivõrd praktiseerida ega võitnud keeleõppest. Mõned intervjueeritud tunnistasid, et olid lootnud, et keeleoskus avab tööalaselt märksa enam uusi (Koveshnikov jt 2023: 20). Kohaliku keele õppimise miinustena tuuakse nii Tartus kui ka Skandinaavias välja, et kohalikku keelt ei ole tööülesannete täitmiseks vaja ning selle õppimine võtab ära aja, mis tuleks pühendada teadustööle (Koveshnikov jt 2023: 19–20; Rozenvalde, Klaas-Lang 2023: 32–33). Tartu ülikoolitöötajate uuringus tuuakse välja, et instituudid ei paku eesti keele oskuse eest mingeid lisahüvesid (Rozenvalde, Klaas-Lang 2023: 36), samuti on keeruline mahutada keeleõpingud teadustöö kõrvale. Kui ülikool tõesti arvab, et välistöötaja peaks keele omandama 3–5 aastaga, siis peaks ta pakkuma töötajatele vähemalt aasta aega üks-ühele eesti keele õpet, väljendab oma arvamust üks välisprofessor (Rozenvalde, Klaas-Lang 2023: 38).

Milles nähakse kohaliku keele õppimise plusse? Keeleoskust nähti kasulikuna väljaspool ülikooli, et olla seotud ühiskonnaga, eelkõige, kui on plaanis püsivamalt paigale jääda. Keeleoskuses nähti vahendit, et tunda end asukohariigis kodusemalt (Koveshnikov jt 2023: 23, Rozenvalde, Klaas-Lang 2023: 32–33). Keele õppimist seoti ka püsiva töölepingu sõlmimisega – pärast seda on keeleõppel mõtet ja/või on võimalik sellele aega pühendada (Koveshnikov jt 2023: 21).

Väikeriikide eripära on hea inglise keele oskus. Välistöötajate seisukohalt tähendab see, et kohaliku keele oskus ei pruugi olla igapäevaelus esmavajalik. Põhjamaade uurimuses kõrvutasid välistöötajad Soome, Rootsi ja Norra kogemust oma varasemate kogemustega mujalt. Üks intervjuueritu tõi välja, kuivõrd oluline oli olnud prantsuse keele oskus tema varasemal töökohal Prantsusmaal, teine kirjeldas, et hiina keelest oli kasu Hiinas, kus inimeste inglise keele oskus oli vähene. Autorid peavad Põhjamaade eripäraks ühelt poolt üldist väga head inglise keele oskust, teisalt piiratud kohaliku keele kasutust teadlaste hulgas (Koveshnikov jt 2023: 24). Ka Tartu Ülikooli puhul on kohalike ja välistöötajate ühine keel inglise keel (Rozenvalde, Klaas-Lang 2023: 34). Samuti on ka Eesti ühiskonnas võimalik igapäevaelus hakkama saada eesti keelt valdamata.

1.4 Üksikisik: keeleõpet takistavad ja toetavad tegurid

Tartu Ülikooli töötajate küsitluse andmetes tuuakse keeleõppe takistustena välja keeleõppe perspektiivitus – ühine töökeel on inglise keel; Eestisse ei plaanita jääda ning puudub lähedane eestikeelne suhtlusvõrgustik. Samuti tuuakse välja keeleõppe sisuline raskus ja ajamahukus; eesti keele raskus või väheolulisus ning vajadus tööalaselt tõhusalt, kiiresti ja arusaadavalt suhelda (Rozenvalde, Klaas-Lang 2023: 34). Sarnaselt ülikooli välistöötajatega on uuritud ka Tartu Ülikooli välistudengite ootusi ja keeleõppe kogemust (Reile 2018; Rozenvalde 2024). 2023. aastal läbi viidud küsitlusest selgus, et ka välistudengite keeleõpet takistavad peamiselt ajapuudus ja eestikeelsete suhtlusvõimaluste puudumine (Reile 2018; Rozenvalde 2024). Praeguseks on välistudengitele 6 EAP mahus eesti keele õppimine kohustuslik. Välistudengid ei väljenda vastuseisu keeleõppe kohustusele. Nad ootavad keeleõppe tõhustamiseks enam suhtlusvõimalusi – rohkem rääkimist ja interaktiivsemat õpet. Samuti pooldavad välistudengid vabas formaadis keeleõpet (tandemõpe, keelesõber jmt). Välistudengite seas on neidki, kes sooviks intensiivsemat ning nõudlikumat keeleõpet (Rozenvalde 2024).

Pragmatiliste tegurite nagu ajaressurss, pingutus ja kasu kõrval mängib olulist rolli keeleõppe afektiivne külg. Süvaintervjuude abil konkreetsete keeleõppijate kogemust uurides kuulsin oma intervjueeritult keeleõppega seotud emotsioonidest – rõõmust, häbist, frustratsioonist, sõbralikkusest, toetusest. Kirjanduses märgitakse, et

emotsioonide osa keeleõppe uurimises on olnud kognitiivse küljega võrreldes tagaplaanil (Richards 2022: 225, 232; Shao jt 2019: 102). Emotsioone keeleõppe mõjutegurina on hakatud rohkem uurima viimastel aastatel (Alrabaj 2022).

Keeletunnis kogetavat mõjutavad õppija vaates tema tunded iseenda, õpetaja, kaasõppijate, õpetaja keelekasutuse ning meetodite, samuti õppematerjalide suhtes (Richards 2022: 231). “Klassiruumis, kus emotsioonid on juhitud (*in emotionally-managed classrooms*), näevad õpetajad protsessiga seotud emotsioone ette ning aitavad õppijatel esile kerkivate negatiivsete emotsioonidega toime tulla” (Richards 2022: 231). Richards märgib, et negatiivsed emotsioonid võivad õppijate motivatsiooni vähendada sedavõrd, et nad ei soovi keeleõppesse rohkem aega ja energiat panustada. Need emotsioonid võivad olla hirm naeruvääristamise või madala hinnangu ees, häbi; mure, et kaasõppijad oskavad keelt paremini, ebakindlus, frustratsioon, segadus ja igavus (Richards 2022: 231–232). Negatiivsed emotsioonid piiravad õppija vastuvõtuvõimet tunnis ning soovi õpitavat keelt kasutada. Samas kui positiivsed emotsioonid suurendavad vastuvõtuvõimet keelelisele sisendile ning suurendavad vastupidavust keeleõppeprotsessi väljakutsetele. Oluline roll keeleõppijate emotsioonide reguleerimises on õpetajal, aga ka kaasõppijate omavaheline mõju on tähtsal kohal (Alrabaj 2022). Brigitta Busch (2017: 353) lisab keelelise kogemusega seotud häbist kirjutades arutelu häbitunde ja selle põhjustajate suhtelisusest. Häbi tuleneb tajutud normi rikkumisest – subjektiivsed on nii norm kui ka taju, et seda on rikutud (Busch 2017: 353).

Akadeemilise taustaga keeleõppija vajab kohalikku keelt esmajoones väljaspool töökonteksti. Keeleõpe nõuab märkimisväärset pingutust ja ajaressurssi ning sellesse panustamist kaalutakse hoolikalt. Keeleõppe suurimaid takistusi on ajapuudus põhitöö kõrvalt. Samuti vähendab keeleõppe soovi vahetu kasu puudumine – kui kohalikus keeles pole kellegagi suhelda. Keeleõpet mõjutavad oluliselt ka sellega seotud emotsioonid – kui keeleõpe seondub positiivsete tunnete ja kogemustega, siis on õppija motiveeritum ning keelelisele sisendile vastuvõtlikum. Negatiivsed emotsioonid seevastu vähendavad nii keeleõppe soovi kui ka õppija efektiivsust.

2. Meetod

2.1 Minu roll ja lähtekohad

Uurimuse keskmes on 12 ülikooli välistöötaja keeleõppekogemus. Kõik intervjuueeritud on osalenud Tartu Ülikooli korraldatud keelekohvikutes. Keelekohvikutes osalenute kogemuse uurimine on ühelt poolt isiklikust taustast tulenev valik – juhendajana on mul kogemus nii keelekohviku kui formaadiga kui ka ligipääs osalejatele. Keelekohvik on ülikoolis uus õppeformaad ning selle mõju mõtestamine annab kasulikku tagasisidet keeleõppe korraldajatele.

Oma õppijate intervjuueerimise puhul ei olnud ma kindel, kui ausat ja avameelset tagasisidet ma saan. Pärast intervjuude läbiviimist ei tajunud ma, et minu õppijad oleks kriitikat keeleõppe kogemuse teemal ülemäära pehmandanud. Minu fookus on õppijate keeleõppe kogemusel tervikuna, keelekohvik on sellest üks osa. Kuulen konstruktiivset tagasisidet ja täiendusettepanekuid, kuulen teravat kriitikat – viimast küll mitte minu aadressil. Ühe intervjuueeritava sõnul ei ole õppejõud kindlasti see sihtgrupp, kes oma arvamuse enda teada jätaks.

(1) Usu mind, kui midagi sellist [kriitika] oleks meil mõtteis, siis sa näeks seda. Need inimesed ei hoiu seda tavaliselt endale [...] Ma mõtlen, sa tegeled kõige karmimate [õppijate]ga – nad on parimad õpetajad, aga ka... samas ise ühed halvimal õpilased. Neile on kõige raskem meele järele olla! I5³.

Minu rolli mõtestamine on oluline mitmes mõttes: intervjuude puhul on oluline, et olen a) keeleõpetaja ja b) 8 intervjuueeritava enda üks keeleõpetajatest. Õpetajana on mul arvamus üleüldise keeleõppekorralduse, keeleõpetuse viiside, toimivate ja mittetoimivate meetodite kohta. Lähenen refleksiivselt – uurija mõju ja hoiakute teadvustamine uurimisprotsessi kõikides etappides on enesestmõistetav kultuuriteadustes (nt Davies 2008; Fürst 2022; Kaaristo jt 2023: 70–72; Woolard 2020).

³ Tõlked originaalst siin ja edaspidi magistritöö autorilt. Inglisekeelne originaaltsitaat allmärkustes. Eestikeelsed väljavõtted on esitatud muutmata kujul, nurksulgudes täpsustused olen lisanud parema arusaadavuse huvides.

Trust me, if something like that [criticism] would be in our heads, you would see it. These are the crowds that usually don't keep it for themselves. [...] I mean, you are dealing with some of the toughest [learners] [...] – they are the best teachers, but they are also... kind of the worst students themselves as well. They are the hardest to please! I5

Üha enam rõhutatakse refleksiivsuse olulisust ka pedagoogikas (vt nt Viibur 2020; Uibu jt 2023: 435–437).

Minu stardipositsioon oktoobris 2023 oli positiivselt naiivne. Akadeemilise taustaga õppijatega olen kokku puutunud vaid keelekohvikutes ning see formaat oma pingevabaduses loob eeldused positiivseteks kogemusteks ja hoiakuteks. Puudub sund keelekohvikutes osaleda, st kui formaat, ajakava, tase vmt ei sobi, siis on lihtne loobuda. Pole hindeid, eksameid, kohustuslikku kohalkäimise protsenti ega sooritamissurvet. Sellise taustaga tuleb arvestada ka intervjuude puhul, sest intervjuudes osalesid välistöötajad, kes väga tahavad eesti keelt õppida ning kellele keelekohviku formaat sobib.

Minu silmaringi avardas juba esimene kohtumine juhendajaga, kes keelehoiakute uurimusele ning selle kaudu selgunud kitsaskohtadele osutas. Motiveeritud, rahulolevaid ja pealtnäha pingevabu keeleõppijaid – nii, nagu ma ülikooli töötajaid tajunud olin – on väga tiivustav ja tore kogemus juhendada. Ilmselt ei ole minu positiivne kogemus kuigi paikapidav laiemas kontekstis. Oma töö fookusesse otsustasin seada siiski needsamad, minu hinnangul väga motiveeritud õppijad. Loodan sel viisil mõista, kuidas toetada tõhusamalt õppijaid, kes ise soovivad eesti keelt õppida.

Pärast intervjuude läbiviimist näen intervjuueeritute kogemust sillana minu esialgse emotsiooni (keeleõppega on kõik hästi!) ja pessimistlikuma vaate vahel (mitte keegi ei taha eesti keelt õppida!). Intervjuude läbiviimine, kuuldud mõtted ning töö intervjuutekstidega ühelt poolt kinnitavad mitmeid minu veendumusi keeleõpetajana. Teisalt laiendavad minu silmaringi nii rahvusvahelises võrdluses kui ka eesti keele õppe osas. Välistöötajad on üldjuhul kogenud keeleõppijad ning võrdlevad meelsasti kogemusi eri keelte õppimisel. Minu jaoks üllatavad on korduvad viited rangele, nõukogude stiilis või väga kuivale keeleõppele, mida Tartu Ülikoolile ette heidetakse. Minu üllatus tuleneb ilmselt konteksti vähesest tundmisest. Olen õpetajakoolituses osalenud ajal, mil mängulisus, interaktiivsus, õppijakesksuse rõhutamine tundub enesestmõistetav.

2.2 Intervjuude läbiviimine ja analüüsimeetod

Viisin ajavahemikus 4.01.2024–9.02.2024 läbi 12 poolstruktureeritud intervjuud Tartu Ülikooli korraldatud keelekohvikutes osalenutega. Intervjuueeritavad on Tartu

Ülikooli töötajad ning on keelekohvikutes osalenud erinevates instituutides (4 osalejat arvutiteaduste instituudist, 4 osalejat Skytte instituudist ning 4 tehnoloogiainstituudist). Sealjuures keelekohvikus osalemine ei pea kattuma osaleja koduinstituudiga – keelekohvikulised on vabad valima endale sobivaimat keelekohvikut/keelekohvikuid. Keelekohvikuid korraldatakse 2023./2024. õppeaasta seisuga neis kolmes Tartu Ülikooli instituudis. Intervjueeritute eesti keele tase on erinev, samuti on nad osalenud keelekohvikutes erineva arvu kordi, ent kõik on osalenud korduvalt. Eesti keele oskus varieerub hinnanguliselt A1 tasemest kuni B1/B2 keeleoskuseni. Taustaandmeid kajastab järgnev tabel.

päritoluriigid	Venemaa (4 intervjueeritut), Ukraina (2), India, Nigeeria, Hiina, Georgia, Läti, Pakistan
esimene keel	vene (4), ukraina, ukraina/vene, hindi, inglise/igbo, mandariini, georgia, läti, urdu
Eestis elamise periood	1 aasta – 16 aastat – sh 5 inimest on elanud Eestis 10 või enam aastat
ametipositsioon ülikoolis	nooremteadur (doktorant) – 4; kaasprofessor – 4, teadur – 2, lektor, projektijuht

Intervjuu keele (inglise või eesti keel) valis intervjueeritav, küsimused olid ette valmistatud paralleelselt nii eesti kui ka inglise keeles (vt lisa 3). Eesti keele valisid kaks intervjueeritavat, ülejäänud kümne intervjuu keel oli inglise keel. Intervjuud olid kavandatud umbes 30–45-minutilistena, reaalsete intervjuude kestus oli 27–50 minutit.

Intervjuude kokkuleppimiseks pöördusin keeleõppijate poole ükshaaval meili teel. Üldjuhul olid õppijad lahkelt valmis oma kogemusi jagama ning vastasid üleskutsele positiivselt. Vastuseta jäid vaid paar intervjuukutset. Intervjuu eel palusin kirjalikku nõusolekut (informeeritud nõusoleku vorm, lisa 2), samuti leppisime kokku intervjuu keele. Intervjuu salvestasin nutitelefoni, helifailide transkribeerimiseks kasutasin automaattranskriptsiooni programme Happy Scribe, Trint ja eestikeelset veebipõhist kõnetuvastust⁴. Kõik transkriptsioonid korrigeerisin käsitsi. Pärast tekstide transkribeerimist ja korrigeerimist kustutasin helifailid. Transkriptsioonide korrigeerimisel pidasin silmas oma eesmärki – fookuses on intervjueeritute keeleõppe kogemus, nende hinnangud, rõõmud ja mured. Transkriptsioonid ei ole mõeldud

⁴ <https://bark.phon.ioc.ee/webtrans/>

intervjueritute keele või keelekasutuse uurimiseks – ma ei ole märkinud näiteks pauside pikkust, kõiki täitesõnu ja -häälikuid.

Analüüsimeetodina kasutan kvalitatiivset sisuanalüüsi (Mayring 2000). Kvalitatiivne sisuanalüüs võimaldab intervjuutekstide tähendusi paindlikult mõtestada, näha ning rühmitada intervjuutekstides esinevaid korduvaid mustreid. Meetod aitab töötada tekstidega süvitsi, et jõuda jagatud mõtete tuumani. Kvalitatiivse sisuanalüüsi kui meetodi nõrga kohana tuuakse välja selle potentsiaalset meelevaldsust, selle kasutamisel soovitatakse erilist rõhku panna süstemaatilisusele:

“[Endale sobiva info – minu täpsustus – M. M.] „õngitsemise“ ohtu aitab vähendada analüüsi läbiviimine sammhaaval, süstemaatiliselt ja kindlaid protseduureegleid jälgides. /.../

Kvalitatiivse sisuanalüüsi valiidsust suurendavad selgelt sõnastatud uurimisküsimus(ed). Sageli kasutatakse uurimisküsimus(t)ele vastamiseks kvalitatiivset küsimustikku (checklist'i), mis suunab uurijaid süstemaatilistel alustel otsima analüüsitavatest tekstidest vastuseid kõigile eelnevalt sõnastatud alaküsimustele.” (Kalmus jt 2015)

Intervjuutekstide esmasel süvitsi lugemisel võtsin ette oma uurimisküsimused, et lähtuda kodeerimisel nendest. Lugesin läbi kõikide intervjuude transkriptsioonid, otsides neist vastuseid oma küsimustele, esmane koodide süsteem tekkis ja täpsustus lugemise käigus. Samas püüdsin olla võimalikult avatud intervjueeritavate olulistele mõtetele ka väljaspool uurimisküsimusi. Lugesdes märkisin ära tekstilõike, lisades neile esialgsed koodid.

Minu meetodiks kujunes suunatud kodeerimine induktiivse kodeerimise elementidega.

“Tuntakse veel ka suunatud kodeerimist, mille puhul toimub kodeerimine vastavalt uurimisküsimustele ning muud teemad jäetakse andmestikus kõrvale. [...]

Induktiivne kodeerimine on avatud kodeerimine. Avatud kodeerimine on induktiivne teksti lõikamine, mille eesmärk on süvenemine teksti looja/autori mõttemaailma ja selle mõistmine. Selle protsessi käigus toimub teksti üksikasjalik lahtiseletamine ja tähenduste dekodeerimine.” (Kalmus jt 2015)

Pärast esimest ringi intervjuutekstidega koostas n-ö koodide plakati – panin kirja uurimisküsimused ning nendega haakuvad koodid ning ka mõned lisandunud koodid (vt lisa 4 – koodiplakat). Plakat on ühelt poolt töövahend, et koode täpsustada ja raamides hoida – reaalses intervjuutekstis esineb sageli koodide üleminekualasid. Vajasin töövahendit, et läheneda süsteemsemalt ja selgemalt ning koodid enda jaoks paremini läbi mõelda. Ühtlasi usun, et plakat on hea töövahend ka analüüsiprotsessis

ning aitab näha seoseid eri mõtete ja analüüsitavate aspektide vahel, samuti kirjutada välja oma kahtlused ja küsimused. Kodeerimisprotsess on mitmekordne.

Jättes hetkeks kõrvale uurimisküsimused, küsisin eneselt veelkord: millist infot ma intervjuutekstidest otsin? Need mõtted oli võimalik sõnastada pärast intervjuutekstide mitmekordset läbilugemist, analüüsi struktuuri loomiseks:

1. Minu sihiks on õppijate ja nende kogemuse parem mõistmine inimlikul, emotsionaalsel tasandil. Kuidas nemad on keeleõpet kogunud, mis õppijaid tiivustab ja mis nende keeleõppe soovi pärsib?
2. Kuidas luua soodsamat keskkonda keeletunnis (koolitaja tasand)?
3. Kuidas luua soodsamat keskkonda ülikoolis, ülikooli töötajate keeleõppes (keeleõppe korralduse tasand, aga ka mentaliteet, otsustajate tasand ja ülikooli keelepoliitika)?
4. Kuidas luua soodsamat keskkonda ülikoolis ja ühiskonnas laiemalt (kolleegide, ülemuste ja juhendajate mõju, laiem suhtumine, ühiskondlikud hoiakud; sõprade – tuttavate mõju)?

Lähtun vaikumisi eeldusest, et me tahame neid inimesi Eesti ühiskonda, eesti keelt õppima ja rääkima. Suurema selguse ja struktuurini aitas jõuda mõtete üles kirjutamine plakati formaadis (vt lisa 5 ja lisa 6).

2.3 Uurimiseetika ja isikuandmete kaitse

Intervjuusid kavandades koostasid nõusoleku- ja infolehe, mis selgitas eesti ja inglise keeles intervjuude eesmärki ning tingimusi, samuti intervjuueeritute õigust mistahes hetkel loobuda (vt lisa 2). Nõusolekulehe palusin intervjuueeritutel intervjuu eel allkirjastada. Peamist infot uurimuse ja anonüümsuse kohta sisaldas ka e-kirja teel saadetud intervjuukutse (lisa 1). Uurimiseetikaga seotud probleemküsimused kerkisid eriti esile intervjuude anonümiseerimise ning intervjuutekstide esitamisega seoses. Kuivõrd minu intervjuueeritute valim on väike ja spetsiifiline, siis kuidas tagada anonüümsus – ning kuivõrd täielik see anonüümsus peaks olema? Keda peaksin silmas pidama ning millistel eesmärkidel ma anonüümsust tagan?

Tartu Ülikooli andmekaitse juhend (Juurik jt 2023) annab kätte anonüümsusnõudega seotud suunised, kuid detailide osas juhendist lahendusi ei leia. Juhendis defineeritakse anonümimist kui “andmete töötlemist pöördumatul viisil, st selle järel ei ole isikute

taastuvastamine ühelgi mõistlikul ja tõenäolisel meetodil enam võimalik”, sedastades ühtlasi, et “õiguslikus mõttes ei ole selge, millise tasemeni tuleb andmestikku töödelda, et pidada seda anonüümseks. Anonüümimismeetodid pakuvad kaitset eri määral ja sageli sõltuvad need konkreetsest andmestikust” (Juurik jt 2023) “Juhul kui uurimus käsitleb mõnd kindlat kogukonda, organisatsiooni või ametkonda, võib olla vastajate anonüümsust raske või võimatu saavutada.” (Lagerspetz 2023: 115). Suhteliselt hõlbus on muuta andmed anonüümseks laiema lugejaskonna seisukohalt, ent asjaga seotud inimesed tuvastavad vastajad erinevate detailide põhjal (Lagerspetz 2023: 115). Kas sedasorti anonüümsus on vajalik? Sellisel juhul tähendab see olulist andmekadu. Minu intervjueeritavad minult sellist laadi anonüümsust ei eelda. Mõnel puhul küsisin intervjueeritavatel nende eelistusi – kas neile sobib, kui mainin töös nende emakeelt vmt taustaandmeid. Mulle vastati, et kasutagu ma infot enda töö vajadustest lähtuvalt – räägitus ei nähtud midagi delikaatset.

Pean otstarbekaks funktsioonist ja sisukusest lähtumist. Kui kaotan või üldistan väga palju detaile, siis kogemuste sisukus väheneb olulisel määral. Minu uurimuse seisukohalt ei ole oluline, kes täpselt oma keeleõppe kogemusi jagab, aga nii mõnelgi puhul võib sisulise tähtsusega olla näiteks tema emakeel, mõnel puhul ka kodakondsus, koduinstituut. Selline aineestik muudab intervjueeritud potentsiaalselt tuvastatavaks – ent seda piiritletult, oma lähemate kolleegide ja kaasõppijate seas.

Üldprintsipiibina lähtun intervjueeritute teadliku nõusoleku olemasolust (vt lisa 2). Nii, nagu lubatud, eemaldan transkriptsioonidest kõik otsest tuvastamist võimaldavad aspektid, samuti üldistan analüüsi seisukohalt väheolulised viited.

3. Välistöötajate keeleõppekogemused

3.1 Keeleõppe eesmärgid – mis eesmärkidel sa õpid eesti keelt?

Alustan intervjuueritute kogemuse analüüsimist nende keeleõppe lähtepunktist – miks nad eesti keelt õpivad? Grupeerin keeleõppijate mõtted intervjuu tekste lugedes tekkinud mõtteliste kategooriate kaupa. Keeleõppe eesmärke mõtestades olen püüdnud läheneda tekstikeskselt, otseselt intervjuudes välja öeldust lähtuvalt (induktiivne kodeerimine). Viitan intervjuudele koodnumbritega (I1–I12). Tsitaadid esitan eesti keelde tõlgituna – eestikeelsete intervjuude puhul originaalkujul. Ingliskeelsete intervjuude puhul esitan ingliskeelsed originaaltsitaadid joonealuste märkustena. Viitan intervjuudele, milles konkreetset keeleõppe põhjust välja toodi ning esitan valikuliselt tsitaate.

Ühe põhjusena, miks eesti keelt õppida, toodi välja üldine keeleõppe huvi: “mulle meeldib keeli õppida” (I1, I10). Ka praktilisemate vajaduste taustal nähti alusena puhast huvi keele vastu – intervjuueritu õpiks seda ka siis, kui ei peaks oma partneri sugulastega suhtlema (I10) või ta on samamoodi, eelkõige huvist, oma asukohariigi keelt õppinud ka varem (I1). Üks vastaja tõi olulise tegurina välja, et vajab eesti keelt oma hobiga tegelemiseks, kus ta peab eesti keeles suhtlema – ta on treener ning suurem osa tema treenitavatest räägib ainult eesti keelt (I7).

Olulisel kohal on soov siinsest ühiskonnast, kultuurist, inimestest aru saada; soov teada, mis ümberringi toimub – uudishimu (I1, I2, I4, I5, I9, I10, I11). Eesti keele oskust ei nähta nii olulisena töö seisukohalt – või siis pole seda tööks üldse vaja – küll aga selleks, et vaba aega nautida, ümberringi toimuvat adekvaatsemalt mõista, integreeruda, end Eestis koduselt tunda.

(2) On juhtumeid, sündmusi, pidupäevi ... [...] ilmselgelt on seal suhtluskeel eesti keel. Ja tegelikult ma tahaksin olla võimeline paremini aru saada, mis toimub. Nii et professionaalses mõttes... selle keele kasutamine pole nii oluline, aga vaba aja mõttes ja festivalidel käimiseks ja sellisteks asjadeks on see... Ma arvan, et seal tuleb keel isegi rohkem kasuks I2.⁵

(3) Probleem tekib siis, kui sa tahad end koduselt tunda, see on koht, kus seda ei saa. Naljad, lood, kultuur, miski, mida sa ei tõlgi; miski, mida sa pead tõesti tundma, olles seda õppinud, vähemalt

⁵ There are some occasions or events, celebrations going on... [...] obviously the language of communication there is Estonian. And I would actually like to be able to understand what's going on better. So in terms of professional... the use of language maybe that's not that big of an issue, but in terms of like leisure time and going to some festivals and stuff like that, that's... I guess where the language comes in even more handy. I2

keelt, aga ka olema... On hulk asju, mida inimesed kogevad lapsepõlves ja võtavad kaasa oma täiskasvanuella. I5⁶

Argument, miks eesti keelt õppida, võib olla ka austus Eesti ühiskonna ja inimeste suhtes, tunne, et siin elades on keelt õppida ja osata lihtsalt viisakas. (I1, I4, I5) Ühe intervjuueeritu sõnutsi vaieldamatu kinnitus selle kohta, et ta on tõesti integreerumise nimel pingutanud.

Austuse näitamise argument teistpidi pööratuna on soov vältida häbi ja halba tunnet, et eesti keelt ei osata. Tunne, et ümbritsevad inimesed ootavad ja eeldavad vähemalt mingil tasemel keeleoskust, võib Eestis elades ajaga suurenedada – frustratsioon, et ikka veel ei osata keelt, kuigi ollakse aastaid Eestis elanud. Samuti soov vältida väljajätustunnet, mis keelebarjääriga kaasneb. See tõdemus võib tõukuda varasemast väljajätuse kogemusest, mille kohaliku keele mitte oskamine on põhjustanud (I3, I8, I11, I12):

(4) Kuna ma olen siin juba nii kaua ja siis inimesed hakkavad mõtlema... [...] Nad mõtlevad, et ma tegelikult ei pinguta, et õppida. Nii et selline igasugune... mingisorti sotsiaalne... barjäär. I3⁷

(5) Kõige olulisem asi, ma tahan õppida keelt, sest kui ma olin Koreas, ma tõesti tundsin, tead ... end sel maal väljajätuna, sest keel on seal suureks probleemiks. [...] Nii et kui ma seal olin, siis otsustasin, et kui ma kolin järgmisse riiki, õpin kindlasti nende keelt, püüan sügavamalt aru saada. I11⁸

(6) No ma arvan, mu esimene põhjus - see on häbi, sest mul oli... [...] pärast seda situatsiooni ma sain aru, et see on... Kõik! Ma pean oma eesti keelega midagi ette võtma. Sest ma olin seltskonnas, baaris, ja üks eesti tüdruk tuli ja me hakkasime rääkima, ja ta ütles: ma väga vabandan, ma ei räägi vene keelt. Ja ma arvan, noh - mina vabandan [rõhutatult öeldud], et mina ei räägi eesti keelt! [...] Aga, noh, see situatsioon oli väga oluline. Nagu päästik, et õppida. I12⁹

⁶ The problem is when you want to feel home, that's where it's not going to get it. Jokes, stories, culture, something that you will not translate, something that you have to really feel by having to learn it, at least the language, but also to have... There are lots of things that people experience in childhood, and then they carry over to their adult life. I5

⁷ Since I'm here for so long and then people will start thinking... [...] They will think I didn't really make effort to learn. So this all kind of... some kind of a social ...barrier. I3

⁸ The most important thing, I want to learn language, because when I was in Korea, I felt really, you know, left out in that country because the language is a huge problem there. [...] So when I was there, I decided whenever I move to the next country, I will definitely learn their language, try to understand in more deeper. I11

⁹ Well, I think that my first reason – this is a shame, because I had very... [...] after this situation, I understood that this... It's all. I have to make something with my Estonian. Because I was in company, in bar, and one Estonian girl came and we began to speak, and she said – I'm very sorry, I don't speak Russian. And I think, well – I'm sorry that I'm not speak Estonian! [...] But, well, this situation was very important. Like trigger to learn. I12

Negatiivsed emotsioonid ja kogemused toimivad mõlemat pidi. Need kas kannustavad keelt õppima, et halba tunnet vältida (“See oli minu jaoks päästik! Ma pean oma eesti keelega midagi ette võtma!”) või siis toimivad takistusena (“Inimesed arvavad, et ma ei püüagi, see tekitab barjääri.”). Takistus muutub liiga suureks siis, kui negatiivse emotsiooniga kaasneb ka hulk muid takistusi – näiteks koduste kohustuste tõttu ei ole aega keelt õppida, keelekursus ise on ebameeldiv kogemus, eduemotsioon puudub.

Olulised keeleõppe motivaatorid on ka praktilised ja igapäevaeluga seotud tegurid. Keelt õpitakse praktilistel põhjustel, igapäevaelus mugavamalt toime tulemiseks – leidmaks olulist infot veebilehtedelt, uudistest jm, mida inglise või vene keelde ei tõlgita. Keelest arusaamine avab ühe intervjuueritu sõnutsi uue kihi linnaruumis – sõnad siltidel, bussipeatustes jm saavad tähenduse. Mõnel erandlikul puhul võib eesti keel olla vajalik arsti juures käimiseks või kriisisituatsioonis toimetulekuks (I4, I5, I6, I7):

(7) Ma mäletan, kas see oli 2022? Ülikooli lõpetamiseks, mul oli vaja lasta kleiti parandada. Ja kui ma otsisin Google’st “tailor”, siis ma nägin ainult kahte kohta. Aga siis, kui ma kasutasin eestikeelset sõna, siis ma nägin, et nagu igas tänavas on rätsep. Nii et see avab sulle põhimõtteliselt ka uue osa linnast. Nii et ma tahtsin õppida, et paremini integreeruda. Kui ma jään siia kauaks, siis oleks arukas, ja ringi liikudes ka, nüüd ma näen bussipeatuse silte. Ma saan aru, mida nad tähendavad I7.¹⁰

Keeleoskus on vajalik leidmaks vajadusel tööd väljaspool ülikooli ja akadeemilist maailma. Eriti, kui keeletaset saab ka formaalselt keeleeksamiga tõendada, annab see tööelus rohkem võimalusi ja kindlustunnet. Ülikoolis töötades ei pruugi eesti keel töökeelena vajalik olla, ent ülikoolist väljaspool on seda töö saamiseks vaja (I6, I8, I9, I11). Sellise argumentatsiooni taustal võib olla nii nooremteaduri tähtajaline ning ebakindel positsioon kui ka näiteks huvi rakendada oma oskusi ettevõtluses:

¹⁰ I remember, was it in 2022? On my graduation, I needed to mend my dress. And when I searched, like „tailor” on Google, I only saw like two places. But then when I used the Estonian word, I saw like, there's a tailor on every street. So it also opens another part of the city to you, basically. So I wanted to learn to integrate better. If I'm staying here for long, it would be wise and move around also, now I can see signposts on the bus stop. I understand what they mean. I7

(8) Ma arvan, et pean jääma Eestisse ja siin elama ja tööd leidma. Võib-olla kui ma laborisse jään, siis pole probleemi. Aga [mujal] töö leidmiseks on see hädavajalik. Ma ei usu, et väljaspool teadustööd saaksin ainult inglise või vene keelega hakkama I8.¹¹

(9) Ma tahan see eesti keele eksam lõppema. Sest, noh, ma arvan, see on oluline ja see aitab ja mul on rohkem võimalusi, kui ma... mul on see tase ja diplom või tõend. Ja ma ei tea – võib-olla ma töötan [5 aasta pärast] siin Tartu Ülikoolis, võib-olla midagi erinevat... kohal. I9¹²

Eelnevaga haakuvalt sedastab üks intervjuueritu, et ülikool oma keelelise reaalsusega on täiesti eraldiseisev maailm. Ülikooli töökeel on välistöötajate vaatest inglise keel, töölepingus on küll eesti keele oodatav tase kirjas, ent seda ei kontrollita. Intervjueeritud ei tunne, et ülikool sunniks neid eesti keelt õppima. Samas kui muus valdkonnas töötades kehtivad inimestele rangemad keelenõuded:

(10) Teine küsimus on - ma arvan, me ülikoolis oleme... Me elame täiesti teistsuguses maailmas. Me oleme nagu...

Intervjueriija: ...mullis?

Mullis, täpselt. No, ma mõtlen, kui sa kohtud reaalsusega ja lähed tööle mõnda päris töökohta [naer], siis... hästi. Ma mõtlen, siis seal on kõik need keelenõuded ja sa kuuled kõiki neid lugusid - taksojuhust, kes vallandati, sest ta ei rääkinud kliendiga korralikku eesti keelt. Ja väikeäride omanikud, kel on keelega probleeme. Nii et ma arvan, me ei ole üldse surve all. Kui sa lähed tavaliste inimeste ellu, siis see on täiesti teine maailm. Ma arvan, et nemad kogevad palju rohkem survet I6.¹³

Eesti keele oskuse vajalikkust ülikooliseinte vahel hinnatakse erinevalt – seda on vaja administratiivseks tööks (reaalselt, olevikus) või nähakse seda potentsiaalselt vajalikuna tulevikus. Keeleoskust on vaja, et eesti keeles õpetada. Intervjueeritud on teadlikud, et eesti keeles õpetamist välistöötajatelt ei nõuta, ent väljakutse ja perspektiivina, karjääri edendamiseks või “olemaks teadlane, Eesti teadlane” on kõrgtasemel keeleoskus nende hinnangul vajalik. Soov just Eestis karjääri teha võib

¹¹ I guess I have to stay in Estonia and live and find a job. Maybe if I stay in the lab, then no problem. But to find a job, it's essential. I don't think outside of research I can manage just with English or Russian. I8

¹² eestikeelsete tsitaatide puhul ei ole keelt korrigeeritud, arusaamise hõlbustamiseks on mõnel puhul lisatud nurksulgudes täpsustusi

¹³ Other question is, I think we are in the university... We live in a completely different world. We are kind of in this ...

Speaker 1...bubble?

Speaker 2 – Bubble, exactly. Well, I think if you kind of meet the reality and you going to work in real jobs [laugh], then ...all right. I mean, then there are all these language requirements and you hear all these stories about taxi driver, who was fired because he didn't speak proper Estonian with his client. And you have small business owners that have troubles with language. So I think we are really not under pressure. If you really go to the ordinary people life, then it's a completely different world. I think they experience much more pressure. I6

olla seotud nii perekondlike tegurite, eestlasest kaaslasega kui ka aimub selle taustal poliitilisi põhjusi. Vene kodanikuna tuleb ühelt poolt siin viibimiseks oma keeleoskust tõendada, teisalt võib motiveerida võimalus saada Eesti kodakondsus. Üks intervjuueritu toob välja, et osaleb doktorandina järgmisel semestril eestikeelsele ainekursusel. Samuti on vaja kõrgtasemel keeleoskust juhul, kui pürgida instituudi juhi kohale.

(11) Järgmisel semestril osalen kursusel, mis toimub eesti keeles. Vaatame, kuidas läheb. Nii et teine asi on tegelikult rääkimisoskus, et saaksin võtta rohkem kursusi, ja paljud kursused on eesti keeles. Kuni hiljutise ajani olid need minu jaoks lukus I2.¹⁴

(12) Kui ma tahan elan[elada] Eestis ja kui ma tahan on [olla] teadlane, Eesti teadlane, ja ma tahan töötada ülikooli[s] – jaa, ma mõtlen, /.../ vaja eesti keelt. /.../ I4

(13) Ma arvan, et mul on vaja eesti keelt. Tõenäoliselt... vähemalt on võimalus, et võin ühel päeval instituuti juhtida. Ja ma arvan, et see tähendaks, et mul on vaja eesti keelt. Sest sellisteks asjadeks... on vaja rääkida eesti keeles senati koosolekutel, valdkonna koosolekutel, dokumentide lugemiseks I5.¹⁵

Eesmärk kasutada eesti keelt töö ja õpingute jaoks ülikoolis varieerub argumentidest, et tahaksin oma eestikeelsete tudengitega viisakusväljendeid vahetada kuni unistuseni olla võimeline eesti keeles õpetama; käesolevast administratiivtööst ja sellega seotud keelelistest vajadustest kuni ambitsioonini saada instituudi juhiks (I1, I4, I5, I6, I9, I10). Samuti avardab keeleoskus ainekursuste valikut doktorantuuris. Ühe intervjuueritu sõnul on ta nüüd valmis osalema tudengina eestikeelsele kursusel – varem piiras teda vähene eesti keele oskus ning ta sai valida vaid ingliskeelsete ainekursuste vahel (I2). Oma igapäevatoos kasutavad kõik intervjueritud töökeelena inglise keelt, eesti keel ühe võimaliku töökeelena on pigem tulevikku suunatud unistus (v. a üks intervjueritu, kes töötab osalt ka eestikeelsete dokumentide ja kirjavahetusega).

Ülikooli töölepingutes sõnastatud kokkulepet, et 5 aasta jooksul peaks välistöötaja omandama eesti keele B1 tasemel, mainiti kahes intervjuus (I6, I10). Ülikool ei kontrolli ega sanktsioneerigi seda nõuet teadaolevalt mitte kuidagi. Samuti ei toonud intervjueritavad ülikooli keeleoskuse nõuet välja kui eraldi keeleõppe eesmärki, seda nõuet pigem mainiti – on hea, kui suudetakse seda nõuet täita:

¹⁴ Next semester, I'm also going to take a course that's going to be taught in Estonian. Now let's see how it works. So the other thing is, actually be able to speak the language so that I can take more courses and a lot of courses are taught in Estonian. Up until recently I was kind of locked out of them. I2

¹⁵ I think I need Estonian. I am likely... probably there is a possibility at least, that I might have the institute at someday. And I think that would mean that I need Estonian. Because if you are doing this such of things, then you better speak Estonian for senate meetings, for faculty meetings, for documents reading. I5

(14) Ma arvan, et ülikoolis on ametlikud keeleoskuse nõuded, mida ei ole minult kunagi küsitud. Aga põhimõtteliselt, ma arvan, et neil on mingid reeglid I6.¹⁶

(15) Ja ma arvan, et isegi minu leping ütleb, et viie aasta jooksul peab olema B1 tase või midagi sellist. Ja viis aastat, ma arvan, on väga mõistlik aeg paluda töötajatel, oodata töötajatelt B1 tasemel keeleoskust. Nii et see on midagi, mis oleks võinud muuta minu keeleõppe plaane, kui ma oleksin inimene, kes ei ole keeltest huvitatud. Ma mõtlen, kes ei ole huvitatud - nad peavad niikuinii õppima I10.¹⁷

Keeleõppe põhjusena toodi kahes intervjuus välja soovi saada Eesti kodakondsust (I2, I3).

Keeleoskus on vajalik perekondlikel põhjustel – selleks, et oma lastest aru saada ja nendega sammu pidada või oma elukaaslase sugulastega suhelda (I3, I10):

(16) Jah, ma pean tõesti... õppima, et suhelda oma lastega... keerukamal moel. Muidu... kuigi nad õpivad ka inglise keelt. Kuid isegi minu jaoks... inglise keel on ka võõrkeel. Nii et ma... töö jaoks on see okei, aga mitte... selliseks sügavamaks suhtluseks. Ja ma ei taha, et see oleks takistuseks, kui ma suhtlen oma lastega. Kuid samal ajal tunnen, jah, tegelikult oleks neil lihtsam õppida minu emakeelt, sest nad suudavad õppida uusi keeli kiiremini kui mina. Nii et see on üks võimalus. Kuid praegu arvan, et pean võib-olla proovima mõlemat [õppida eesti keelt ja õpetada lastele oma emakeelt] I3.¹⁸

Keeleõppe põhjused on väga erinevad. Keeleõpet tõukab tagant nii puhas huvi keeleõppe kui sellise vastu, kultuurihuvi, soov näidata oma lugupidamist Eesti ühiskonna ja eestlaste vastu. Tõukejõud võib olla ka sisemine surve ja piinlikkustunne: “ma olen siin nii kaua elanud, ma peaksin kohalikku keelt rääkima!”. Samuti on huvi eesti keele õppimise vastu seotud perekondlike teguritega – sooviga oma lähedastest paremini aru saada.

Kuivõrd Tartu Ülikooli välistöötajad oma igapäevatoos üldiselt eesti keelt ei vaja, see ei ole nende töös ega igapäevaelus hädavajalik, siis tugevamalt jäävad kõlama kultuuri ja ühiskonnaga seostumise argumendid. Intervjuude käigus küsisin, kuivõrd tajuvad õppijad eesti keele õppimist kui kohustust ning kuivõrd see on nende vaba

¹⁶ In the university, I think they have some formal requirement for language knowledge that I never was asked to. But I think in principle they have some rules as well. I6

¹⁷ And I think even my contract says that within five years you need to have B1 level or something like that. And five years, I think is a very reasonable time to ask employees to, you know, to expect employees to learn language at B1 level. So this is something that might have changed my language learning plans had I been a person who is not interested in languages, you know. So I mean someone who is not interested – they need to learn anyways. I10

¹⁸ Yeah, I need to really... learn this in order to really communicate... in a more complicated form with my kids. Otherwise, even though they are... learning English. But even for me... English is also the foreign language. So I ... do you... okay for the work but not for the... kind of more, kind of deeper communication. And I don't want this to be an obstacle... obstacle, when I communicate with my kids. But at the same time, I feel, yeah, it actually will be easier for them to learn my mothertongue because they can learn new languages faster than I do. So this is one option. But for now I think I need to maybe try both. I3

valik. Kuulsin erinevaid hinnanguid, ent valdavalt tõid intervjuueeritud välja, et keeleõpe on nende valik, mis on seotud sooviga end Eestis paremini tunda. Seda ei seostatud niivõrd ellujäämisvajaduste või toimetulekuga, kuivõrd sooviga oma ümbrusega enam seotud olla.

3.2 Isiklikud ja perekondlikud tegurid – keeleõppe soodustajad ja takistajad

Isiklike ja perekondlike tegurite all pean silmas keeleõppe mõjutajaid, mis pole otseselt seotud klassiruumis toimuva, keeleõppe korralduse ega ülikooliga: neid ei saa keeleõpetaja, kolleegid, ülemus ega ülikooli keelepoliitika otseselt mõjutada. Ometi on neil teguritel keeleõppele oluline mõju ning neid tasub teada ja arvesse võtta.

Olulise takistusena tõid intervjuueeritud välja ajapuuduse – suure töökoormuse, hõivatuse eraeluliste ülesannetega – samal ajal tuleb õpetada; inimesed on väga hõivatud töö ja lastega, keeleõpet on keeruline päevakavva mahutada (I1, I3, I5, I6, I8, I9, I11).

Ühest küljest takistab keeleõpet ajapuudus – põhiülesanne on seotud karjääri ja teadusega või laste kasvatamisega – teisalt muud takistused. Intervjuude käigus kuulsin, et ajapuudus on mõjutanud eesti keele õppimist tugevalt, kuni tundeni, et see on võimatu. Ühest küljest ollakse väga hõivatud ning samas tajutakse keeleõpet väga raske ülesandena – “otsustasin, et see on minu jaoks võimatu!” (I8); ollakse väga hõivatud ja samaaegselt pole eesti keelt ka otseselt vaja (I3, I5, I6); ollakse väga hõivatud ja frustratsioon keeleoskuse puudumise pärast on kasvanud väga suureks (I3); puudub kindlus ses osas, kui pikalt Eestisse jäädakse ning kas keeleõppel on mõtet (I2). Kui ajapuudus kombineerub teiste suurte takistustega, siis see on olnud põhjuseks panna keeleõppe pausile. Üks kombinatsioonidest on ajapuudus ning halb kogemus keelekursuselt: ühest küljest jääb karjääri kõrvalt vähe energiat ja aega, mida keeleõppesse panustada, samas on sattunud keelekursusele, mis ei sobi. Keelekursus on ebameeldiv kogemus: väga range õpetaja, tajutud häbi- ja alandustunne; tunne, et seda keelt pole võimalik selgeks saada. See on viinud järelduseni, et keeleõpe ei ole nii prioriteetne, et end piinata. (I3, I5, I8, I12)

Vastukaaluks räägitakse ajafaktorist ka selles võtmes, et karjääri praeguses punktis on keeleõppeks vajalik minimaalne ajaressurss olemas – mul on rohkem aega ja võimalust õppida, sest mu karjäär, töö on rohkem paika loksunud. (I3, I11)

Kui üldiselt võiks eestlasest partner mõjuda keele omandamisele soodsalt, siis võib juhtuda ka, et eestlasest partner võtab eestikeelse suhtluse kodust väljaspool enda kanda ning vajadus keelt praktiseerida puudub täiesti. Paari omavaheline suhtluskeel on algusest peale inglise keel. Eesti keelt ei ole vaja rääkida ei kodus ega kodust väljaspool (I3, I8).

(17) Minu partner ei räägi kodus eesti keelt. Ta räägib minuga enesestmõistetavalt inglise keelt, sest niimoodi me alustasime.[...] inimesed ei ole entusiastlikud proovimaks mulle midagi eesti keeles öelda. Ja ma mõistan seda. Ma kuulen tihti inimesi rääkimas, aga ma ei pea juttu sekkuma või aru saama. Ja seda ei juhtu kunagi, et... Näiteks minu kodumaal üritavad inimesed sulle tavaliselt sõnu õpetada, see on igapäevane. Ja nende väljendid on erinevad ja lihtne on midagi tabada. Kuid kui ma kuulen eestlasi rääkimas, siis on raske midagi tabada. I8¹⁹

Selles kogemuses kombineerub tõik, et keelt ei ole kodus ega igapäevaelus vaja, tundega, et ümbritsevad inimesed pole ka eriti avatud ega entusiastlikud keeleõppija pingutusi toetama, tema aktsendiga ja aeglasemat eesti keelt ära kuulama ja püüdma aru saada ning vastata.

Teisalt võib eestlasest partner toetada keele omandamist ka juhul, kui omavaheline suhtluskeel on inglise keel – üks intervjuueeritu on õppinud palju lastekeelt tänu sellele, et kuuleb eesti keelt kodus – tema partner räägib nende lapsega eesti keeles ning see aitab keeleõppele kaasa (I10).

Oluline keeleõppe takistus on hirm vigade ja negatiivse tagasiside ees – “ma tahan vältida valestimõistmist, ma kardan vigadega rääkida”. (I1, I3, I4, I8) Samuti vähendab keeleõppe soovi juba kogetud negatiivne tagasiside. Üks vastaja toob välja, et tema siiksusest ja kultuuritaustast tulenevalt on tal raske rääkida, kui ta pole endas kindel. Ta on pärit kultuuriruumist, kus keeleõppes rõhutakse korrektsusele – kõigepealt grammatika ning kõnelemine alles viimases järgus.

(18) Minu siiksuse tõttu ja ka meie kultuuris... meie kultuuris, kui me õpime uut keelt, siis tegelikult alustame kõigepealt grammatika õppimisega. [...] Ma usun, tean, et see pole väga hea viis võõrkeele õppimiseks. Kuid me õpime esmalt grammatikat. Ja ka sõnavara. Ja siis proovime harjutada... rääkimist. Tavaliselt, ma arvan, et me alustame lugemisest, kirjutamisest. Ja siis võib-olla kuulamine, ja rääkimine on tegelikult viimane I3.²⁰

¹⁹ My *partner* doesn't speak at home Estonian. Naturally speaks English, because that's how we started.[...] people also are not enthusiastic to try to say something to me in Estonian. And I understand. I often hear people talking, but I don't have to get involved or understand. And it never happens that... For example, in my home country, people are usually trying to teach you, like a words, daily. And their expression are different and easy to catch something. But when I hear Estonians talking, it's difficult to catch. I8

²⁰ Because of my personality and also in our culture... like in our culture, when we learn a new language, we actually start learning all the grammar. [...] I think I know it's not the the very good way to

(19) Intervjueerija: Nii et on lihtne olla valesti mõistetud või mitte mõistetud?

- Jah, seda juhtub tihti, eriti kui mul on telefonikõne. Sellepärast, kui on midagi tähtsat, kui ma räägin arstiga, siis ma pigem ei räägi [eesti keeles]. Ma natuke oskan, aga ma ei saa seda tegelikult kasutada, sest see tekitab rohkem suhtlusprobleeme ja see võtab rohkem aega. Ja ma ei saa sellist [reaktsiooni], et - Oh, kui tore, nii armas, et sa proovid! Ei ole nii, et ma tahaks, et keegi [plaksutaks]. Kuid reaalselt, jah... Ma üritan mitte segadust tekitada I8.²¹

Keeleõpetaja ega keeleõppe korraldaja ei saa õppijate isiklikku elu, tema valikuid, ajaressursi olemasolu ega kogemusi ja hoiakuid muuta, küll aga on kasulik võimalikke taustategureid teada. Inimlikult annab see õppija mõistmisele palju juurde ning loob loodetavasti parema koostöösuhte.

3.3 Keeletunni tasand – mis sind toetab ja mis takistab?

Kui õppija isiklikku sfääre ei saa mõjutada, siis keeletunnis toimuv on suures osas õpetaja vastutus ning õpetajal on selles suur osa.

3.3.1 Kui sinu enesetunne keeletunnis ei ole õpetaja asi, siis on kõik palju raskem

Keeletunnis toimuvast kõneldes tõid intervjueeritud välja tunni õhkkonda, õpetaja suhtumist ja isiksust ning selle mõju keeleõpingutele. Õppija, kes oli varem kogenud väga head ja kvaliteetset keeleõpet – mitte ainuüksi akadeemilises mõttes kvaliteetset, vaid ka sellist, kus õppijal oli tore, ta tundis end kaasatuna, motiveerituna, tahtis teha rohkem – koges Tartu Ülikooli keelekeskuses väga kuiva lähenemist. Õppija heaolu ei paistnud õpetaja asi olevat.

(20) Minu mulje oli, et inimesed, kes õpetavad inglise keelt minu kodumaal - see oli väga hea keeltekool. Nad teadsid päris hästi, mida nad teevad, ka kaubanduslikus mõttes, mitte ainult akadeemilises keeleõppes, vaid tehes seda nii, et see on lõbus, see on kaasahaarav ja inimesed tahavad teha rohkem. Siin oli lähenemine palju kuivem [...] - pole stiimuleid, mis õppijat rõõmustaks. [...] Sinu heaolu ja see, kui hästi sa end selle kõige suhtes tunnend - see ei ole meie

learn foreign language. But we first learn the grammar. And also the vocabulary. And then try to practice the... the speaking. So normally I think the ... we start from the ... the reading, writing. And then maybe listening and speaking is actually the last. I3

²¹ Speaker 1 – So it's easy to be misunderstood or not understood?

Speaker 2 – Yes, it happens often, especially if I have telephone call, talk. That's why if something is important, if I'm talking to doctor, then I rather do not speak. I know a little, but I can't really use, because it's getting more miscommunication and it takes longer time. And I don't get like [reactions, that] – Oh, what a good, so nice you are trying. Also, it's not that I want that somebody [would clap]. But in reality, yeah. I try not to make confusion. I8

asi. Me oleme siin, et anda sulle keel. Sinu asi on see vastu võtta. Ja seda on tunda, seda on näha ja see muudab asjad palju raskemaks! I5²²

Selline lähenemine vähendas keeleõppe soovi oluliselt. Ka rääkis õpetaja kohe algusest peale ainult eesti keeles, hoolimata sellest, kuivõrd temast aru saadi. Õpetaja ei hoolitsenud selle eest, et õppijad mõistaksid ülesandeid või klassiruumis toimuvat. Kuivõrd negatiivsele keeleõppekogemusele lisandus takistusena ka suur töökoormus, tähendas see keeleõppe pausile panemist mitmeteks aastateks. Üks intervjuueritu kirjeldas oma mõtteid esimeses keelekohvikus, kui juhendaja ütles, et kohvikud toimuvad ainult eesti keeles. See pani ta kõhklema, kas keelekohvikus jätkata. Õnneks selgus hiljem, et kohviku eestikeelsus pole nii range ja jäik.

Õpetaja suhtumise tõttu ebaameeldivat kogemust toob välja veel üks intervjuueritu. Tema hinnangul polnud tema esimene eesti keele õpetaja algajate õpetajaks sobilik – järsk ja karm suhtumine ei sobi rahvusvaheliste tudengite õpetamisel, kes tulevad reeglina Eestisse vaid aastaks. Ta jättis esimese kursuse pooleli. Teisel korral oli kogemus palju parem.

(21) Liitusin ülikooli algajate kursusega ja võib-olla õpetaja oli... [...] ei olnud sobiv eesti keele algkursuse jaoks rahvusvahelistele tudengitele, kes tulevad Eestisse enamasti üheks semestriks. Ta meenutas rohkem minu matemaatikaõpetajat. Ja ma mõtlesin nagu, miks?! Ja ma jätsin selle kursuse pooleli. Kuid siis liitusin järgmisel aastal uuesti ja mul oli väga suurepärase... sama kursus, kuid teine grupp, teine õpetaja. Ja see oli nii teistmoodi, nii tore. Ja ma olin õnnelik, sain häid hindeid ja kõik oli... Ma õppisin teisel katsel palju. [...] Ma ei saa öelda, et ma kulutasin õppimiseks rohkem aega või... Ma kulutasin kodutööid tehes või iseseisvalt õppides vähem aega. Kuid kuidagi olin klassiruumis efektiivsem, tänu õpetajatele ja sellele, kuidas ta tunnis oli. I8²³

Üks õppija iseloomustab oma varasemat kogemust kui ebaefektiivse keeleõppe näidet. Tema esimene haridus on filoloogia ja enda väitel tunneb ta nõukogudeaegsed

²² My impression was that people that teach English back in *my home country*, it was a very good language school. They knew what they were doing quite well, commercially, not just academically learning language, but making it so that it feels fun, it feels engaging and people want to do more. While here it was more very dry approach [...] – there's no incentives to keep students happy. [...] Your well – being and how well you feel about this – have no concern of ours. We are here to give you the language. It's up to you to take it. And it feels, and it shows and it makes things so much harder! I5

²³ I joined this university beginners course, and maybe teacher was...[...] not suited for the Estonian beginners course, for international students who are coming mostly for one semester in Estonia. It was more like a reminded my math teacher. And I thought, like, why? And I quit that course. But then I joined next year again, and I had very excellent... the same course, but different group, different teacher. And it was so different, so nice. And I was happy getting good marks and grades and everything was... I learned a lot on the second try. [...] I can't say that I spent more time learning or... I spent less time doing homeworks or learning independently outside of class. But somehow I was more effective in the classroom because of teachers and how teacher was in the class. I8

meetodid hõlpsalt ära. Eesti filoloogial on tema hinnangul metoodika vallas palju arenguruumi. Keeleõpe peaks seisnema rohkem praktikas ja õppija aktiivses osalusel. (I12)

Keelekoolitajana on eelnev minu jaoks mõtlemapanev. Kuuldud kogemused pakuvad mõtteainet ka minu igapäevatöö kontekstis väljaspool ülikooli. Õppijad ootavad koolitajalt empaatiat, elementaarset sõbralikkust, inimlikkust, meeldivat kogemust ja suhtumist. Eelkõige rõhutavad nad, et õpetajal on võim ja mõju. Õpetaja mõju võib olla ka keeleõppe soovi oluliselt vähendav.

Mind kõnetab ka viide printsiipiaalsele ja absoluutsele ükskeelsusele kui keeleõppe takistusele. Minu peamine õpetamiskogemus on pärit keeltekoolist, kus püüame olla maksimaalselt eestikeelsed algtasemest peale. Eelpool jagatud mõtet tõlgendan siiski eelkõige etteheiteina paindumatuse teemal. Õppija sõnul ei olnud tal aimugi, mida ta tegema peab, milles seisneb ülesanne. Ükskeelne ei saa olla sellisel viisil, et õppija ei saa aru töökäskudest ja kaotab täielikult orientiirid. Minu kogemuses nõuab ükskeelsus koolitajalt ekstra tööd, mitmekordset eri viisidel seletamist, paindlikkust ja vajadusel ka ükskeelsuse printsiibist loobumist.

Kui klapi puudumine koolitajaga, koolitaja jäik suhtumine tekitab barjääre, siis julgustavad õpetajad annavad keeleõppele hoogu (I1, I3, I7, I11, I12). Tehnoloogiainstituudi keelekohvikute juhendajat iseloomustatakse sõbraliku, julgustava, kannatliku ja inspireerivana, samuti loob ta turvalise keskkonna, kus keelt praktiseerida. Sellise juhendamise mõjul tunnevad kohvikulised end motiveerituna, enesekindlamana ning usuvad, et edenevad keeleõppes kiiremini. Keeleõpe on õppija jaoks ekstra koormus – selleks on vaja, et õpetaja inspireeriks, motiveeriks ja aitaks kaasa, et keeleõpe oleks kiirem, toredam ja hõlmaks meeldivaid tegevusi:

(22) Aga keelekohvikus, kuna see on väga algajate tase, on väga lihtne rääkida ja ma saan enesekindlamalt rääkida ja rohkem harjutada, nii et see on turvaline, parem keskkond. Ja Andra on ka väga julgustav ja kannatlik, nii et see on olnud suureks abiks. Ma olen väga õnnelik, et liitusin keelekohvikuga, sest see on muutnud mind rääkides enesekindlamaks ja proovin ka väljaspool rääkida I7.²⁴

(23) Aga keelekohvikus, ma arvan, et õpetaja oli tõesti sõbralik. Ja ka teised osalejad, nad on samuti väga sõbralikud ja mõned osalejad on sellised väga... aktiivsed. Nii et... tund või

²⁴ But in the language cafe, because it's very beginner level, it's very easy to speak, and I can speak more confidently and practice speaking more, so it's a safer space, better environment. And Andra is also really encouraging and patient, so it's been really helpful. I'm very happy I joined the language cafe because it's made me also more confident in speaking also and trying to speak outside. I7

keelekohvik on huvitavam. Nii et sel moel ma tunnen, jah... kui ma sellega jätkan, siis võib-olla ma tõesti... arendan oma eesti keele oskust palju rohkem. I3²⁵

Samamoodi on õppijatele olulised sõbralikud kaasõppijad, keeleõppe tugigrupp (I4, I5, I8, I11). Kaasõppijad toetavad ja aitavad. Keelekohvikutes, kus osalevad erineva keeletasemega inimesed, on kaaskohvikulised otseseks keeleõppe ressursiks. Samuti on kaasõppijad moraalseks toeks – nendelgi on raske, nendega saab jagada toimivaid nippe, vastastikku toeks olla. Kaasõppijad võivad olla ka lihtsalt inimestena huvitavad, põnev ja rikastav sotsiaalne keskkond, milles viibida.

3.3.2 Aitab ainult rääkimine, praktika!

Intervjueeritavad toovad välja, et neid aitab keeleõppes rääkimine, praktika. (I1, I4, I5, I7, I9, I10, I12). Keeleõppeks on vaja teisi inimesi, elavat suhtlust; vastavalt inimesele erinevas vahekorras sisendit, struktureeritumat osa ning seejärel võimalust keelt vabalt praktiseerida.:

(24) Ja siis need ebatavalised olukorrad... mida me saame arutada. Ma arvan, et on väga oluline, kui sa... et me loeksime midagi ja arutaksime, aga siis peaks olema aeg, kus me lihtsalt vestleme. Ja räägime. I1²⁶

(25) Ma arvan, et ainult rääkimine aitab. Sellepärast ma käin eesti keele kohvikus, sest ma pean rääkima, ma tahan rääkida ja mulle meeldib sinu idee kasutada fantaasiat jne. Sest sel juhul saan ma kasutada sõnu, mida ma tean. [...] Kohvikud seisnevad rääkimises. Kursused - need on ... punktid Haridusministeeriumile. Et meil on palju inimesi, kes õpivad eesti keelt. Sest see ei saa toimida. 20 inimest klassis! See on ilmne. I12²⁷

Kesktaeme keeleõppes peaks olema palju vähem õpetaja rolli ning rohkem vaba keelepraktikat, õppija peaks võimalikult palju ise rääkima:

(26) Meil on tase üks, kus õpetaja selgitab eesti keele grammatika põhireegleid. Me vajame õpetajat, et ta selgitaks ja kordaks ja kordaks. B-tasemel, no... Sel tasemel on metoodika ebaõnnestunud. Täielikult, sest õpetaja on... palju õpetajat... [...] meil ei ole aega harjutada. [...] Enamus lõpetab siin. Miks? Ma arvan, et see on, see on seetõttu, et metoodiline ettevalmistus

²⁵ But in the language cafe I think the teacher was really friendly. And then also other participants, they are also very friendly and there are some participants are kind of very... active. So the... the class or the the language cafe is more interesting. So this way I feel yeah... If I continue with this, then maybe I could really... improve my Estonian much more. I3

²⁶ And... and then this unusual situations ... which we can discuss. I think that it's very important if you... we would read something and discuss topics, but then we should have part where we... just have conversation. And speaking. I1

²⁷ I think only conversation can help. This is why I visit this eesti keele kohvik, because I have to speak, I would like to speak and I like your idea to apply fantasy etc. Because in this case I can use words which I know. [...] Cafes about conversation. Courses – this is about, well, points for Ministry of Education. That we have a lot of people who study the language. Because it cannot work. 20 person in class. It is evident. I12

on nõrk. See ei ole saladus. Paljud inimesed, paljudel inimestel on suur huvi õppida eesti keelt, ja seetõttu on algajate grupid täis. Aga siis, samm-sammult... I12²⁸

Rääkimine peaks olema vaba. Ühe intervjuueeritu sõnul naudib ta võimalust ilma õpetaja kontrollita vestelda. Keelekohvikute puhul toovad intervjuueeritavad välja, et neid toetab üllatusmoment, vajadus olla spontaanne ja kasutada fantaasiat, olukordadele reageerida, kasutades sõnu, mida nad juba teavad. Keelekohviku pluss on selle mitteformaalsus, see on keskkond, mis pakub võimalust rääkimist harjutada. Keelekohviku läbiviijana saan viimasest mõttest vastuse ühele oma küsimusele. Keelekohvikutes käijad on silmnähtavalt motiveeritud keelt õppima, reeglina suudavad nad ka juba rääkida. Ajuti olen mõelnud, kas ja millist tuge nii kogenud keeleõppijatele ma suudan pakkuda. Üks vastustest näib olevat turvaline praktiseerimiskeskond, kus on julge katsetada ja vigu teha. Küsimus polegi niivõrd uues infos ja uue õppimises, kuivõrd pooltehislikus keskkonnas, kus on julge keelt harjutada. Tänaval ja poes pole selleks kohta, aega ega ruumi. Ka nõuab see kaasinimeste vastutulelikkust. Kõikidel ei ole vastutulelikke kolleege, kelle abil keelepraktikat saada, see on kolleegide poolt teene. Keelekohvik on just see aeg ja koht, mis on praktikaks mõeldud, seal võib katsetada, eksida, uusi sõnu õppida ja vanu korrata. Samuti on keelekohvikus väga vähe ajasurvet (puudub õppekava, ei pea jõudma teatud programmi läbida) ning puudub ka sooritussurve testide ja eksamite näol.

(27) Aga teine asi on see keskkond, kus saab rääkida. Ma arvan, et just selles on keelekohvik nii hea... [...] Ma arvan, et keelekohvik aitab... ja üldiselt on keelekohviku formaat olnud edukas, sest see aitab sellises mitteametlikus, väga vabas õhkkonnas proovida... [...] oma keelemootorit käivitada. [...] Nii et ma arvan, et rääkimine on ülioluline. Ma arvan, et just sellest jääb keelekeskusel ülikoolis kõvasti puudu, sest sa räägid siis, kui sind küsitakse I5.²⁹

(28) Õppimine internetis ei sobi mulle. [...] Ja rääkimine ning harjutamine kindlasti sobib mulle. Midagi sellist nagu keelekohvik, kus ma saan olla koos teiste inimestega ja proovida rääkida, sõnu

²⁸ we have level one, when teacher is explaining first rules of grammar of Estonian language. So we need teacher in order to explain and repeat and repeat. Level B, well... In this level methodics failed. Absolutely, because teacher is... to have a lot of teacher... [...] we can't have time to practice. [...] A majority stop here. Why? I think this is, this is because the methodic preparation is weak. It is not secret. A lot of people, a lot of people have big enthusiasm to learn Estonian, and this is why groups for beginnings are full. But then, step by step... I12

²⁹ But another thing is having this environment where you can speak. I think this is what keelekohvik is so good at... [...] I think keelekohvik helps to... and in general, this kind of language coffee format has been successful because it helps in this unofficial, very non – formal setting, to try to... [...] ignite your language engine.[...] So I think speaking is super important. I think that's what keelekeskus at the university lacks significantly, because you are speaking when you are asked. I5

meelde jätta. See kindlasti toimib ja on mind viimase aasta jooksul aidanud. Mulle tõesti meeldib see formaat... [Keelekohvikus] pole survet, pole hirmu. I7³⁰

Online – õppe puhul toovad intervjueritud välja nii plussse kui ka miinuseid. Veebikursusel jääb puudu elavast suhtlusest ja keelepraktikast. (I7, I12) Teisalt on veebikursuste pluss paindlikkus ja aja kokkuhoid – kursusele ei pea sõitma (I3).

3.3.3 Sa ei pea keelevigade pärast kartma, see ei ole alandav!

Keelekohvikute plussina tuuakse välja mitteformaalset õhkkonda. Mitteformaalne õpe tähendab ka, et pole ametlikke teste, eksameid, hindeid ega tõsisemat kodutööd. Mitmed intervjuerijad peavad sooritussurve puudumist suureks plussiks. Sellisel puhul ei ole hirmu ebaõnnestumise ees, pole vastikustunnet, halbu hindeid ja negatiivseid kogemusi. Ühe intervjueritu arvates on just keelekohviku atmosfäär parim võimalus keelega esmakordselt tutvuda – siis on hiljem kursustel osalemiseks piisavalt motivatsiooni. Teine intervjueritu rõhutab vastupidiselt, et päris algajatele keelekohvik ei sobi.

Minu küsimusele, kuidas kohvikulised keelekohvikut kui formaati iseloomustaks, saan vastuseks, et see on vaba, sõbralik ja turvaline keelepraktika keskkond, kus vigade tegemist ei karistata.

(29) Ma tavaliselt selgitan seda nii, et see on koht, kuhu sa saad tulla ja eesti keeles rääkida ning sa ei pea kartma karistust, et sa ei ütle asju õigesti. Ma arvan, et see kirjeldab seda väga hästi. [...] Ma arvan, et see on väga leebe. Isegi, kui sa kedagi parandad, on see väga leebe. See pole nagu: “oh taevast, mida sa teed?! Mida sa ütlesid?!” See on väga pingevaba. Pole hullu, te teete vigu, aga kes ei teeks vigu? I5³¹

(30) see on väga interaktiivne formaat ja sul on võimalus eesti keelt harjutama ja see on hea praktika ja kõik inimesed on väga sõbralikud ja see on nagu *safe free* keskkond, kui sul ei ole... kui sa ei kardad, et okei - ma tegin viga, sest kõik inimesed - me õpime koos ja ma arvan, see on ka väga, väga-väga hea, sest kõik kolleegid on abivalmis ja sõbralikud. I9

³⁰ learning online doesn't work for me. [...] And speaking and practicing definitely works for me. Like having something like the cafe where I can be with other people and try to speak, remember words. That definitely works and has helped me in the last one year. I really like the format [...] So there's no pressure, no fear. I7

³¹ I usually explain it in a way that this is a place where you can come and speak Estonian, and you should not be afraid of any punishment for not saying the right things the right way. I guess that really describes it. [...] I think it's very soft. Even when you correct someone, it's very soft. It's not like, oh, my God, what are you doing? What are you saying? It's very laid back. It's fine, you're making mistakes, but who is not making mistakes? I5

Keelekohviku paindlikkuse juurde käib ka see, et on võimalik vabalt valitud hetkel liituda ning puudumistega ei kaasne kursuse katkestamine. Kuivõrd keelekohviku puhul on iga kohtumine reeglina eraldi tervik, siis ei ole võimalik programmist maha jääda ning on võimalik hiljem liituda või taas liituda pärast eemalolekut.

Mitmete keelekohvikuliste jaoks toimib ilma testide ja eksamiteta formaat. Ka kodutööde puudumist peetakse plussiks. Testimise puhul tuuakse välja ka mehhaanilise õppimise ning testi sooritamise aspekt – ma õpin testiks ja siis unustan. Testi sooritamine ei tähenda, et ma tegelikult rääkida oskaksin (I1, I3, I8, I10, I11, I12):

(31) Ülikoolis isegi olid mõned testid, mille me sooritasime. Võib-olla see oli hea. Ma ei tea, aga... Tegelikult mulle isiklikult ei meeldi testid, kuna need on... Ma võin õppida palju sõnu, aga ma ei suuda rääkida. Seega praktiseerimine on tähtsam kui lihtsalt... testi sooritamine, mis... Mul on tegelikult hea mälu. Ja minu jaoks on see lihtne, aga pärast seda ma ei räägi. I1³²

3.3.4 Keeleõppe vajadused olenevad ajaressursist ja prioriteetidest

12 intervjueritud keelekohvikulist ei ole formaadi ja keeleõppe vajaduste teemal samal seisukohal. Kaks intervjueritut arutlesid selle üle, et keelekohvik on hea formaat struktureeritud keelekursuste täiendusena ja/või hea lahendus, kui nõudlikuma kursuse jaoks napib aega ning energiat. Klassikaline keelekursus struktureeritud ja nõudlikuma formaadina on efektiivsem – ent see oleneb eesmärgist ja prioriteetidest. Keelekohvik sobib siis, kui pole võimalik rohkem aega ega energiat panustada.

(32) Intervjuerija: Nii et sa näed vähem stressi plussina või...?

Jah ja ei. Sest kui sul on aega - jällegi, see on aja ja prioriteetide küsimus. Kui sul on aega ja see on prioriteetne, siis ma arvan, et tavaline keelekursus oleks efektiivsem, sest see nõuab sinult rohkem tööd. Aga kui sa oled hõivatud ja sa tahad minimaalset... Siis ma ütleksin, et keelekohvik oli pluss I6.³³

(33) Kui ma peaksin lootma ainult keelekohvikutele, siis see on tõenäoliselt ebapiisav, sest peab niikuinii tegema grammatika-asju ja tehnilisi osi mujal. [...] No ma mõtlen, et ainus miinus, mida

³² Even at the university there were some tests which we passed. Maybe it was good. I don't know, but... Actually, I personally don't like tests, since it's... I can learn many words and then I will not be able to speak. So practicing, it's more important than just... passing test, which... I have good memory, actually. And it's easy for me, but I will not speak after this. I1

³³ Speaker 1 So you see the less stressful as a plus, or...?#

Speaker 2 Yes and no. Because if you have time, again, it's a question of time and priorities. If you have time and priority, then it will be more efficient to go to a regular class, I think, because it requires you to work more. But if you're kind of busy and you want to get minimized... Then I would say language cafe was an advantage I6

ma vast leida võin, on see, et see ilmselt ei toimi iseseisva... viisina keele õppimiseks, sest sa pead ikkagi saama teavet mujalt I2.³⁴

Mõned õppijad tunnevad, et keelekohvik on nende käesoleva hetke võimalik maksimumpanus – arvestades aja- ja energiaressurssi neile hetkel midagi nõudlikumat ei sobi.

(34) Pärast pikka aega oli see minu esimene õppimiskogemus. [...] Ma ei tahtnud sel hetkel midagi tugevamat, see oli super. [...] Keelekohvikus mulle meeldib, et ma ei tunne survet ja ärevust. See on väga hea. I8³⁵

(35) Mul pole palju aega, mida keeleõppesse panustada. Mul on nii palju projekte, aga see [keelekohvik] on kasulik, sest see on minu osakonnas. Ma saan alla minna ja lihtsalt korra nädalas tunnis osaleda. See on minu jaoks tehtavam kui struktureeritud kursusel osalemine. Aga muidugi, kui ma tunnen tulevikus rohkem huvi, siis võin võib-olla selle ette võtta. Aga praegu ma arvan, et see on piisav, lihtsalt natuke kokkupuudet. I11³⁶

Keeletunnist rääkides tuuakse välja õpetaja mõju. Õpetaja oma isiksuse ja hoiakutega peaks inspireerima ja julgustama. Õpetaja võib ka keeleõppe isu ära võtta. Olulisel kohal on vaba keelepraktika, keskkond selleks, et eesti keeles rääkida. Keelekohviku väärtuslikkust näevad intervjueeritavad just vaba toetatud keelepraktika võimaldajana – see on keskkond, kus vigu ei karistata, turvaline olukord, kus oma mugavustsoonist välja astuda ja rääkida. Keeleõpe, vähemalt kesktasemel, peaks sisaldama oluliselt suuremas mahus vaba rääkimist. Ühtlasi on keelekohvik pingevaba keskkond ka formaadi poolest – puudub sooritusurve, ajamahukad kodutööd, mis tekitavad lisapinget ja piinlikkustunnet, kui need tegemata jäävad. Samas hindavad mõned keelekohvikulised kohviku formaadi vabadust ka miinuseks – see on nii pingevaba, et see vähendab efektiivsust; keelekohvikust üksi jääb väheks.

Minu hinnangul saavad keelekohvikus kokku õppijate sisemine tugev motivatsioon ja vaba formaat, kus saab liigse pingeta õppimisrõõmu kogeda. Sunnivaba formaat töötab hästi juhul, kui õppijal endal on tugev motivatsioon ja initsiatiiv.

³⁴ If I had to rely on language cafes then it's probably insufficient because you need to do your grammar stuff and the technical parts elsewhere anyway. [...] Well, I mean, the only con I can probably find out is that it's probably not going to work as a standalone... way to learn the language because you still need to get some information elsewhere. I2

³⁵ After a long time, it was my first experience learning. [...] I didn't want anything stronger than that at that moment, it was super. [...] In the language cafe. I like that I don't feel pressure and anxiety. That's very good. I8

³⁶ I don't have like much time to put. I have so many projects, but this is helpful because this is in my, you know, department. I can go down and attend the class in just weekly once. It's more feasible for me than attending like a structured course. But of course, if like I feel more interested in future, maybe I can go for it. But right now I think this is enough just to get a little bit exposure. I11

3.4 Ülikooli keeleõppe korraldus – mis sind toetab ja mis takistab?

Keeleõppe kogemust ja edukust mõjutab ka korralduslik pool. Kuivõrd hästi sobituvad ülikooli pakutavad keeleõppe võimalused õppijate eesmärkide, elu ja karjääriga. Ülikooli keeleõppekorraldus pälvib intervjueeritutel nii tunnustust kui ka kriitilist tagasisidet. Kuivõrd mitmed neist on Eestis elanud pikemat aega, kommenteerivad nad ka muutusi.

3.4.1 Keeleõppe on hästi organiseeritud

Tartu Ülikooli eesti keele õppe korraldust iseloomustatakse kui head ja ladusat – õppijatele sobib kursuste koht ja ajastus; on erinevaid kursuseid ja õppimisvõimalusi. Samuti on info hästi kättesaadav. (I1, I2, I10, I11) Üks intervjueeritustest võrdleb Eesti kogemust oma varasema kogemusega Rootsist – kui Rootsist ei tundnud ta ülikooli tuge oma keeleõpingutele, siis Tartu Ülikool pakub võimalusi aktiivselt.

(36) Ma arvan, et ma ei ole kohanud mingeid raskusi[...] Kui ma tulin Tartusse [...] on olemas kursused, kuhu tudengid saavad registreeruda, kuhu töötajad saavad registreeruda, ja nüüd on ülikool hakanud isegi Delta hoones uutele tulijatele kursuseid pakkuma. Nii et A0 kursused toimuvad nüüd isegi siin. Nii et mu uued kolleegid, uued töötajad, saavad nendest kursustest kasu. Ja siis on keelekohvikud, mis on tõesti imeline. I10.³⁷

(37) Tegelikult on kõik väga hästi korraldatud. Me saame keeleõppe võimaluste kohta kirju. Nii et mul pole... mingeid probleeme sellega, välja arvatud minu töö, mida ma peaksin... Protsess on korraldatud.... väga hästi. Isegi... Ma ütleksin, paremini kui näiteks Rootsist, sest Rootsist oli see lihtsalt... kuna ma otsustasin keelt õppida nagu tavaliselt ja ... [...] ... keegi ei korraldanud. I1³⁸

3.4.2 Väljakutse on kursuste nõudmiste sobitamine oma elu ja karjääriga

Keeleõppe korraldusele heidetakse ette, et see ei ole tööeluga ühildatav – näiteks 75% tundides osalemise nõuet on töö kõrvalt keeruline täita. Tööelu ning isiklike kohustustega ei pruugi kokku sobida ka kursuste tempo ja intensiivsus (I3, I5, I9, I12).

³⁷ I think there is, I have not faced any difficulties[...] When I came to Tartu, [...] there are courses where students can enroll, where employees can enroll, and then the university has even started to offer courses inside Delta building for the newcomers. So this A0 courses now even take place here. So my new colleagues, you know, new employees, they are benefiting from these courses. And then there are the language cafes, which is really wonderful. I10

³⁸ Actually, everything is organized very well. We get letters about possibilities to learn language. So I have no... any problems with this, except of my work, which I should... The process is organized.... Very good. Even... I would say, better than in Sweden, for example, since in Sweden it was just... since I decided to learn language as usual and nobody organized. I1

(38) Mul on motivatsioon, ma arvan, õppida, aga aega...[...] – ma ei saa klassiruumis tulla, sest see kursused on ka ... requirement?... nõuded, et on vaja osaleda 75%, see ei ole võimalik minu situatsioonis. I9

(39) Ma alustasin A1.1-st. Ja see... õppematerjal oli tõesti kasulik minu jaoks. Nii et ma õppisin sõnavara, põhigrammatikat. Nii et mulle meeldis. Aga samal ajal tundsin, et see oli liiga intensiivne, sest ma tundsin ... iga nädal pidi õppima väga palju sõnavara ja palju asju. [...] Ma ei pidanud tegelikult ajakavaga sammu. Nii et ma lõpuks lihtsalt õppisin kogu materjali lõpus, enne testi. Ma arvan, et sel moel tegin testi väga hästi. Aga... ei oska tegelikult... I3³⁹

Samuti on raske leida sobivaid kursusi kesktasemel – suur kursuste valik on algtasemel, kuid kesktasemel enam mitte. Ka võivad kursused olla sobimatud metoodika või eesmärgi poolest – ülikooli töötajatena oodatakse pigem praktilise suunitlusega kursust, tööalaselt kasulikku keelt; sõnavara, mida saab kohe kasutusele võtta. Seetõttu ei sobi ühe intervjuueeritu hinnangul ülikooli töötajatele keelekursus koos tudengitega. Tudengitele mõeldud kursus on liiga teoreetiline.

(40) Ja ma arvan on ka natukene raske see kursused leida, mis on sobivad tasemel. Ma arvan, ma olen umbes B1 tase, võib-olla, ja, ma ei tea, mul oli natukene raske see leida. [...] Sest on palju kursused A1 või A2, algavad eesti keelt õppida, aga pärast [...] B1 ja B2, ma arvan, see on ka natuke raske. [...] töötajad ja üliõpilased õpivad koos, ja ma arvan, see ei ole... korrektne, sest meil on erinevad eesmärgid ja mul on vaja praktiline sõnavara. Ja ma saan rohkem rääkida. Mul on vaja sõnavara, kui ma kasutan tööl, kui mul on vaja kirjutada e-kirja või minu kolleegidega suhelda. Ja see on, jaa, natuke raske, sest ma arvan, see kursused on natuke teoreeti... teoreetiline. I9

Õppija pakub lahendusena välja, et võiks luua eraldi kursuse ülikooli töötajatele.

(41) No ma arvan, et minu soov oli, et me loome üks kursus ainult Tartu Ülikooli töötajatele. See on nagu väga praktiline, kasulik info, mis mul on vaja töökeskkonnas, kui ma kirjutan projekti, kui ma osalesin koosolekus. Ja kui see kursus on – ma osalesin, esimene [osalesin, esimesena]. Ma registreerisin, registreeriks esimene, sest noh, praegu ma leidsin erapakkumised, aga siin ülikoolis, ma kirjutasin see soov, aga mulle ütlesid, et praegu ei ole rohkem... ei ole palju inimesed. Aga ma arvan, inimesed on. I9

Samuti nimetasid intervjuueeritud, et võiks olla rohkem keelelaagreid ja töötube, ja ka kesktasemele. (I7, I10)

Puudust tuntakse ka sobivast õppematerjalist:

³⁹ I started from A1.1. And then... the, the study material is really, really useful for me. So I could build up my vocabulary and learn the basic grammar. So I like it. But then at the same time I feel it was too intense because I feel ...each ... every week had to learn... So lots of vocabulary and many things. [...] I didn't really follow the schedule. So in the end I just kind of accumulate all the material to the end... just before the test. So I think this way I could do really well for the test. But... cannot actually... I3

(42) Ma arvan, et see, mida ma tõesti vajan ja mis on meie jaoks, inimeste jaoks, kes üritavad eesti keelt õppida, oluline... mingi veebisüsteem õppimiseks, aga mitte nagu Duolingo või midagi sellist. Vaid ainult harjutused käänamiseks, verbidega jne. Sest näiteks minu jaoks on väga raske kõiki neid vorme meeles pidada, osastav, omastav jne. Ja seega oleks minu jaoks väga hea, väga oluline, kui saaksin süsteemi siseneda ja harjutusi teha I12.⁴⁰

(43) Ma arvan, on raske see õppimismaterjali leida, kes on praktiline. Minu jaoks on [raske]. Ja ma arvan, et see online, veebikursus, keeletee oli väga hästi struktureerida, kõik oli väga selge ja väga praktiline, praktiline sõnavara. Aga kui ma osalesin see ülikoolis kursusel... Ma... Oli palju grammatikat, palju sõnavarad ja mul ei ole aega natuke reflekteerida, miks ma õpin see ja kus ma kasutan see sõnavara, see oli väga spetsiifiline sõnavara. I9

Õppijad toovad välja, et ootavad praktilise suunitlusega kursuseid. Sedasama kinnitab ka mõte, et on vaja harjutada rääkimist – reaalselt keelekasutust. Soovitakse võimalikult palju erinevaid õppimisvõimalusi – kursuseid, laagreid, töötube eri keeletasemetele. Takistuseks võivad saada kursuste kõrged nõudmised – intensiivsus, nõutav kohalkäimise protsent. Teisalt õppijad märkavad ja tunnustavad juba olemasolevaid võimalusi – võimalusi on lisandunud, mitmed intervjueeritud on rahul keeleõppe korraldusega tervikuna, nende jaoks on see ladus ja sobiv. Erialaselt mõtlemapanevad on kommentaarid praktiliste õppematerjalide vähesuse kohta – kõigile tasuta kättesaadavad ja õppijatele teada on keeleklikk ja keeletee.⁴¹ Üks intervjueeritav tõi välja, et soovib süstemaatiliselt harjutada vormide moodustamist – temale soovitasin Tartu Ülikoolis välja töötatud vormiõpetuse harjutusi.⁴²

3.4.3 Kursuste aeg ja koht ning rohkem aega keeleõpinguteks

Oluline tegur on keelekursuste aeg ja koht – kommenteeritakse kellaegade sobivust, aga ka suvist ja talvist pausi kursuste vahel. Kõigile ühtviisi sobivat ajastust ei ole. Õppijate eelistused, võimalused ja vajadused on väga erinevad. (I3, I4, I7, I10, I11) Intervjueeritu toob välja, et talle sobivad hästi keeletunnid kell 10.15 hommikul. Kell 8.15 oleks ebamugavalt vara. (I7)

Teine intervjueeritu tunneb, et talvine ja suvine vaheaeg tekitavad keelekursuste vahele liiga pika pausi. (I4)

⁴⁰ Well, I think what I need really and what is important to do for us, for persons who try to learn Estonian. So this is like some, internet system to learn, but not like Duolingo or something like that. But only exercises with declination, with verb, etc.. Because, for example, for me it is very difficult to remember all these forms, osastav, omastav, etc. and so for me it would, it will be very good, very important if I can enter to the system and so to make exercises. I12

⁴¹ <https://www.keeleklikk.ee/>

⁴² [https://keeleweb2.ut.ee/kursused/vormiõpetuse – harjutused](https://keeleweb2.ut.ee/kursused/vormiõpetuse-harjutused)

Keelekohviku puhul märgitakse tunnustavalt, et õppimisvõimalus on mugavalt oma koduinstituuti kätte toodud (I3, I6, I10). Üks õppija näeks meeleldi ka keelekursust oma töökohal või töökohale lähemal Maarjamõisa ülikoolilinnakus.

Suurim keeleõppe takistus on paljude jaoks ajapuudus. Üks õppija pakub välja, et motiveeritud keeleõppijal võiks olla keelepuhkuse võimalus (I9). Teine intervjuueritu tunneb ajasurvet ja raskusi lisaülesannete võtmisel eelkõige isiklikus sfääris – perega seotud kohustused ei võimalda kodus keeleõppele aega pühendada (I8). Viimast mõtet edasi arendades usun, et ka siin saaks leevendust pakkuda tööaja arvelt. Kui arvestada keeleõpet töise kohustusena, siis tuleks selleks võimaldada ka lisa-aega – kas keelepuhkust pakkudes või reguleeritud väiksema töökoormuse näol.

(44) Intervjuuerija: Mis oleks... Mis vähendaks frustratsiooni või survet? Ja mis võtaks natuke seda survet ära, mis sa endale peale paned? Mis oleks leevendus?

Võib-olla [...]... kui oleks natuke rohkem aega, võib-olla. Ma tean, et ma veedan oma lapsega palju aega [...] meil ei ole palju sugulasi ja sõpru igapäevaselt. [...] Ja kogu vaba aeg, mis meil on, kulub lapsele. Ja ma ei saa lubada endale teise tuppä minemist ja võtta endale aega, kuigi see on oluline minu tuleviku jaoks. Nii et võib-olla aitaks, kui oleks rohkem aega I8.⁴³

Ajafaktori küsimus on mitmetahuline. Ühest küljest ei ole ka kuitahes motiveeritud ülikooli töötajate jaoks keeleõpe prioriteediks number üks, karjääriga seoses on nende fookus teadus- ja õppetööl. Teisalt on keeleõpe ressursimahukas, aga sellele kuluv aeg tuleb leida põhitöö kõrvalt. Riiklik nõue ning ülikoolitööandjana kohustab pikemalt Eestis elavaid välistöötajaid keelt õppima, pakkudes selleks ka sisulisi (keelekursused jm keeleõppe formaadid) ja materiaalseid ressursse (soovi korral kompenseeritakse keeleõpe keeltekoollis väljaspool ülikooli). Teisalt ei vähenda keeleõpe välistöötaja põhikoormust ja õppimiseks lisa-aega leidmine on töötaja asi.

3.4.4 Ülikool ei survesta ja see on hea. Surve ei toimiks!

Ülikooli pandud keeleõppe kohustust ei kontrollita. Minu intervjuueritud ei tunne end survestatuna keelt õppima, vaid näevad keeleõpet pigem isikliku valikuna. Kas

⁴³ Speaker 1# What would... What has taken down your frustration or pressure? And what would take away a bit of this pressure you are putting to yourself? What would be the relieving?

Speaker 2 Maybe [...]... to have a bit more time, maybe. I know that I am spending a long time with my child [...] We don't have a lot of relatives and friends daily. [...] And all the free time we have is just to spending with the child. And I cannot allow myself going in another room and doing... Spending time for myself, even though it's important for my future. So maybe to have more time. I8

ülikool peaks rohkem survestama? Saan vastuseks, et pigem mitte. Ülikooli praegune toimimisviis on nende hinnangul hea – võimaldada keeleõpet, aga mitte survestada:

(45) Akadeemiline maailm on selline... põhimõtteliselt need professorid ümberringi ja kõik tunnevad, et nad on iseenda jumalad. Ja on raske minna ja öelda professoritele, et te peaksite midagi tegema, see oleks lihtsalt kohutavalt halb mõte. Ja keegi ei ürita seda teha, ja see on hea. See ei oleks produktiivne. [...] Ma arvan, et passiivne julgustamine on hea. I5⁴⁴

(46) See peab siiski olema rahvusvaheline keskkond. Siin on välisdoktorandid või -töötajad, siin on vahetusüliõpilased, nii et see peaks olema... On külalisprofessorid. See on tänapäeval ülikoolis täiesti tavaline. Nii et see peab olema rahvusvaheline keskkond, seda tuleb inglise keeles juhtida. Nii et inimesed [peaksid tundma] end mugavalt. Ma arvan, et üldiselt nad teevad [TÜs] head tööd. I6⁴⁵

(47) Ma tunnen, et nad on teinud, mida nad saavad teha, see on kursuste ja koolituste kättesaadavaks tegemine ja üliõpilaste ning personali julgustamine sellest osa võtma. Aga on raske noogutada ja öelda, et see on kohustuslik, sest paljud inimesed, eriti järel doktorid, on siin peamiselt töötamiseks. Ja isegi doktorandid nagu mina, meil on palju tööd ja tihti on töö stressirohke ning me ei saa seda planeerida. Mõnikord jään ma keelekohvikust ilma, sest mul on katse, ma ei saa ringi liikuda. [...] Siin tegeleb igauks erineva uurimistööga ja erineval ajal, kõik töötavad. I7⁴⁶

Intervjueeritute hinnangul on Tartu Ülikooli praegune lähenemine sobiv – ülikool teeb keeleõppe pakkumisel ja võimaldamisel head tööd. Sund ei toimiks mentaliteedi tõttu – akadeemiliste töötajate survestamine ei annaks head tulemust, vaid tekitaks vastuseisu. Toimiv lähenemine on võimaluste pakkumine – kes on valmis, see kasutab võimalust. Ülikool on rahvusvaheline töökeskkond ja tänapäeval on see normaalne – rahvusvaheliste töötajatel ja tudengitel peab olema mugav suhelda ka inglise keeles. Samuti tuuakse välja praktilisi probleeme – keeleõppeks ei saa kohustada, sest ühelt poolt on välistöötajate fookus teadustööl ja nad on väga hõivatud, teisalt on raske teadustöö kõrvalt keeleõppeks kindlat aega planeerida.

⁴⁴ Academic world is so... it's basically like you have these professors around and everyone feels that they are the God of themselves. And it's so hard to go and tell professors that you should do something, that's going to be just terrifically bad idea. And nobody tries to do that, and that's a good thing. It's not going to be productive. [...] I think passive encouragement is good. I5

⁴⁵ It's still supposed to be international environment. You have foreign PhD students or employees, so you have exchange students, so it should be... You have visiting professors. It's completely normal nowadays for university. So you have to have this international environment, so you have to run it in English. So people [should feel] comfortable. I think generally they do a good job. I6

⁴⁶ I feel like they've done what they can do, which is make the courses and the trainings available and now encouraging students to take it or staff to take it. But it's hard to nudge and say, okay, it's compulsory because a lot of people, postdocs especially, are here mainly to work. And even PhD students like myself, we have a lot of work to do and a lot of the time the work is stressful and we cannot plan, because sometimes I even miss the language cafe because I have experiments, I cannot move around. So if they make it compulsory, it'd be really hard[...] everyone here doing different kind of research and different time, everyone is working. I7

Ühe intervjuueritu hinnangul on ülikool hakanud enam töötajate keeleõpet nügima. Võrreldes 5 aasta taguse ajaga näeb ta ülikooli rolli praegu aktiivsemana. Kui ta ei oleks isiklikult keeleõppest niivõrd huvitatud, siis väline kohustus võiks panna keelt õppima (I10).

Ülikooli keeleõppekorraldus pälvib nii tunnustust kui ka parandusettepanekuid. Intervjuueritud rõhutavad, et vajavad praktilise suunitlusega keeleõpet ja praktilist keeleoskust arendavaid õppematerjale. Olulised mõjutajad on ka kursuste aeg ja koht – tunnustavalt nimetatakse keeleõppevõimalust oma töökohal. Kõigile sobivat aega leida ei ole võimalik, õppijatele on oluline ajaline paindlikkus ja valikute rohkus. Suurima keeleõppe takistusena nähakse ajapuudust – seda nii töises kui ka isiklikus plaanis. Intervjuueritute seisukoht keeleõppe kohustuslikkuse teemal on ühehäälnene – ülikool ei peaks survestama, praegune leebe ning võimaldav keeleõppepoliitika toimib hästi.

3.5 Ülikooli ja ühiskonna tasand – sõbrad, kolleegid, inimeste hoiakud, poliitiline taust

Intervjuudest joonistuvad välja keeleõpet toetavad ja takistavad tegurid seoses õppijate sõpruskonna ja kolleegide hoiakutega, samuti tajutud ühiskondlike hoiakute ja poliitilise taustaga. Eestikeelsete kolleegide ja sõprade toetus, võimalus neilt abi paluda ja nendega keelt praktiseerida on mitteformaalne tugi, see põhineb kolleegide ja sõprade isiklikul valmisolekul keeleõppija püüdlusi toetada.

3.5.1 Kolleegid aitavad eesti keelega ning positiivsed reaktsioonid julgustavad

Minu küsimuse peale, missugune on ümbritsevate inimeste, sealhulgas kolleegide osa eesti keele õppes, tuuakse välja abivalmis töökaaslasid, kes keeleõppesse panustavad (I1, I4, I7, I9, I10, I11). Keeleõppijat aitab nii kolleegide osavõtlikkus ja emotsionaalne tugi kui ka praktiline abi – võimalus küsida täpsustusi, sõnade tähendust, tekstide parandamise abi või kolleegidega eesti keeles rääkida.

(48) Tegelikult nad [minu kolleegid] ilmselt saavad mind aidata, aga ma kõhklen... et kui ma räägin oma kohutavat eesti keelt, siis... et see oleks neile kuigi meeldiv ja... ilmselt see oleks väga aeglane. Nii et mul on üks ohver, meie doktorant. Ma treenin tema peal. Ta aitab mind I1.⁴⁷

⁴⁷ Actually, they [my colleagues] probably can help me, but I hesitate to...that if I will speak my terrible Estonian language that... it will be very nice for them and... probably it will be very slow. So I have one victim, our PhD student. So I'm training on him. So he... he is helping me. I1

(49) Minu kolleeg, kolleegid nad räägivad minu[ga] eesti keele[s] ja nad... *explain?* ...seletavad sõnad ja seletavad erinevad situatsioonid. Erinevad eesti keele asjad. Ma ei tea... Ja see, *like*, mul on väga toeta... toetavad kolleegid. Ma mõtlen, sest ma ... *very happy, very like it*. I4

(50) Jaa, ma arvan, on meie instituudis siin on väga sõbralik. Palju inimesed aitavad ja kui sa proovid rääkida, paljud inimesed proovida suhelda tagasi. Ja me räägime. Ja kui ma küsin, et kas sul on aega natukene mulle aidata, aidata mind, minu kolleegid aitab või vaatab, üle vaatab e-kirja või midagi tõlkida minu jaoks ja see on väga tore. Ja meil oli ka see meie initsiatiiv, et üks kolleeg, me tulime Wernerisse ja me räägime umbes üks tund eesti keeles erinevatest teemadest. Ja see oli väga tore ka. Jaa, ma arvan, meil on keskkond eesti keele harjutama ja, ja siin instituudis on hea praktika, eesti keelt rääkida. I9

Keeleõppijat innustab nii tuttavate kui ka võõraste inimeste positiivne reaktsioon (I5, I7, I10, I11, I12).

(51) Aga esimesel korral, kui ma läksin ja eesti keeles tellisin, olid need naised nii sõbralikud ja rõõmsad ning see oli väga julgustav. Peamiselt [kasutan eesti keelt] poodides, et asju tellida, ja siis mõnikord oma juhendajaga, sest ta teab, et ma õpin, nii et ta ka julgustab. I7⁴⁸

(52) Ma arvan, et minu kolleegid on toetavad ja ma arvan, et kõikide kolleegid on toetavad ning nad saavad väga rõõmsaks. Ja üldiselt ma arvan, et inimesed, mitte ainult kolleegid, keda sa siin kohtad, vaid üldiselt inimesed, kui nad saavad aru, et sa räägid nendega eesti keeles, kuigi sa pole täiesti sorav, nad on väga toetavad. Sa võid peaaegu tunda, kui õnnelikud ja uhked nad on, et sa tegelikult üritad keelebarjääri ületada. I5⁴⁹

Ümbritsevate inimeste positiivne reaktsioon, rõõm ja entusiasm aitavad keeleõppija püüdlustele kaasa. Tajutud negatiivsed hoiakud seevastu vähendavad keeleõppija indu – kui õppija tunneb, et tema pingutustele ei elata kaasa ja katsed eesti keelt rääkida tekitavad elevuse asemel segadust. (I8)

3.5.2 Eesti keelt pole vaja, kõik räägivad kas inglise keelt või vene keelt

Eestis igapäevaseks toimetulekuks ei ole eesti keelt vaja – pea igaüks Eestis räägib kas vene või inglise keelt. Eestlased vahetavad väga kiiresti keelt – keeleõppija perspektiivist on see küll mugav ja eestlastest viisakas, aga ei aita keelepraktikale

⁴⁸ But the first time I went there and ordered in Estonian, the women were so friendly and happy, and it was very encouraging. Mainly in the stores, to order stuff, and then sometimes with my supervisor, because she knows I'm learning, so she's also encouraging. I7

⁴⁹ I mean, my colleagues are supportive, and I think everybody's colleagues are supportive, and they become very happy. And in general, I think people, not just colleagues that you meet here, but generally people, when they realize that you speak Estonian to them, although you're not perfectly fluent in language, they become very supportive. You can almost picture how happy and proud they are that you are actually trying to transcend the language. I5

kaasa. (I2, I5, I9, I12) Üks intervjuueritu toob välja, et tema eesti sõprade vene keele oskus on tänu temale arenenud, aga tema eesti keele oskus mitte.

(53) kõik minu sõbrad, kõik minu eesti sõbrad hakkasid paremini vene keelt rääkima. Ma ei räägi üldse eesti keelt. Ja see on probleem. Aga see ei ole ainult minu juhtum, sest ma olen sellest rääkinud. Ja muidugi, see on eestlastest väga viisakas. Kuid kui me räägime õppimisest, siis see on probleem. I12⁵⁰

3.5.3 Ühiskondlik-poliitiline surve ning ebakindlus paneb kahtlema, kas keeleõppel on mõtet

Keeleõpet mõjutab ümbritsev kontekst. Eestis elamise ja töötamise võimalused on sõja tõttu piiratumad Vene Föderatsiooni ja Valgevene kodanikele. Siin töötamise perspektiivi ebakindlus paneb kahtlema ka keeleõppe mõttekuses. Ühe intervjuueritu sõnul muutis surve all oleku tunne keeleõppe keerulisemaks. Surve ei ole otsene ega isiklik, see on tajutav ümbritsevast kontekstist – uudistest; tutvusringkonnast, kui inimesed on sunnitud Eestist lahkuma.

(54) Meil on selline surve, aga ma mõistan seda, et on oluline... oma keelt kaitsta ja... kehtestada piiranguid.[...] Aga kui sa hakkad seda enda nahal tundma, et keegi hakkab... nagu mitte päriselus, aga nagu uudistes ja mujal... Nagu sa hakkad seda nägema...

Intervjuuerija: Nagu ühiskond?

Ühiskond, nii et sa näed seda – sa pead, sa pead ja nii edasi – ja nagu, sa hakkad mõtlema – kas sa tõesti vajad seda [eesti keele õppimist] või mitte? Kuidas see saab olema? Aga see on nagu... ma ei tea. Jah, ja... niimoodi on raskem. Aga alguses, jah, ma tahtsin seda õppida, seda keelt osata, sest see oli väga huvitav. [...] Aga pärast sõja algust on... sa ei tea, kus sa edaspidi oled. Siia jäämine on muutunud... raskemaks, ma arvan...I4⁵¹

⁵⁰ And this is why all my friends, all my Estonian friends began to speak Russian better. I don't speak Estonian at all. And this is problematic. But it is not only my case, because I spoke about it. And of course, this is, this is a very polite from Estonian part. But if we, if we speak about learning, this is a problem. I12

⁵¹ Like, we have such pressure, but I understand as it, it is important to... to protect your language and to... to.. make some restriction. [...] but when you began to feel it on yourself, that's somebody began to... like nobody in real life, but like from... like news and so on. Like you began to see it...

L1 Like society?

L2 Society, so you see it – you should, you must and so on – and like, you begin to think like, okay... like – do you really need it [to learn Estonian] or not? How it will be? But it's like... I don't know. Yeah, and... in such way its more difficult. But like at first, yeah, I wanted to learn it, to know this language, because it was very interesting. [...] But like after the war began, it is like you don't understand where you will be. It has become... harder to stay here, I think...I4

(55) Esiteks, ma arvan, et see [eesti keele õppimine] on praegu minu valik. Teiseks on ka bürokratlik põhjus, sest kui me räägime vene inimestest, Vene kodanikest, siis muidugi on see ka surve küsimus, sest näiteks ma pean eksami sooritama selleks, et siin edasi elada. I12⁵²

Poliitilise surve teema on delikaatne. Intervjueeritu, kes survetundest pikemalt rääkis, rõhutas pärast intervjuud, et ta ei soovi mõjuda ebaviisaka ega tänamatuna. Ta mõistab piirangute tagamaid, ent tema keeleõppele on sanktsioonidel negatiivne mõju.

⁵² Firstly, I think this is my choice today [to learn Estonian]. Second is the bureaucratic reason also, because if we speak about Russian people, Russian citizens, of course, this is a question of pressure also, because, for example, I have to pass this exam in order to continue to live here, for example. I12

4. Arutelu

4.1 Keeleõppe eesmärgid

Mis põhjustel intervjueeritud välistöötajad eesti keelt õpivad, mis on nende eesmärgid? Erinevatest põhjustest jäid kõlama soov olla Eesti kultuuri ja ühiskonnaga seotud ning siin toimuvast vahetumalt aru saada. Intervjueeritud keelekohvikulised on keeleõppes läbinud erinevaid faase: nad kas jätkavad keeleõpet pärast pikka või lühemat pausi või on võtnud keeleõppe ette kaalutletud otsusena pärast järelemõtlemisaega, sest Eestisse on plaanis vähemalt doktorantuuri perioodiks paigale jääda. Kõikide intervjueeritute puhul on eesti keele õppimine teadlik valik ja seostub Eestis juurte ajamise argumentidega. Mõnedel intervjueeritustest on eestlasest kaaslane, nii et Eestiga ollakse seotud ka perekondlikult. Paar intervjueeritut näeks end tulevikus meelsasti Eesti kodanikena. Intervjuudes sedastati ka, et Eestist on saanud kodu, kuhu paigale jääda ja siin soovitakse end koduselt tunda. Väga sarnane keeleõppe põhjus tuli välja Skandinaaviamaade ülikoolide välistöötajate vastustest – keeleoskust nähakse vajalikuna eelkõige ühiskonda integreerumiseks (Koveshnikov jt 2023: 23). Kui Tartu Ülikooli töötajate keelehoiakute uuringust (Rozenvalde, Klaas-Lang 2023: 18–19) nähtub, et ülikooli välistöötajatel on (olnud) keeleõppe soov küll algtasemel, ent edasi pole õpitud, siis intervjueeritud on üldjuhul keeleõppega jätkajad.

Kui kõiki töö jaoks intervjueeritud ühendab soov eesti keelt õppida, siis lähemalt uurides on keeleõppijate prioriteedid, valmidus ja võimalus keeleõppesse panustada erinevad. Keelekohvik formaadina on sedavõrd paindlik, et sellest on võimalik kasu saada nii eraldiseisvalt kui ka struktureeritud keeleõpet toetava lisavõimalusena. Minu intervjueeritute hulgas on inimesi, kes on teadlikult valinud keelt õppida mõõdukas tempos. Üks intervjueeritu on keeleõppega äsja alustanud ning tema plaan on baassõnavara ja ellujäämisfraasid omandada keelekohvikus ning igapäevaelus. Mitmes intervjuus mainitakse valmisolekut lähitulevikus keeleõppesse enam panustada. Rohkem panustada plaanivad inimesed, kelle keeleõppe soov on tänu mingitele teguritele suurenenud. Nad näevad end varasemast enam Eestiga seotuna, neil on Eestiga “pikk plaan” või on neil tekkinud ajaline ressurss, mida keeleõppesse panustada. Samuti võib keeleõpe ise näida motiveerivam ja lootusrikkam. Keeleõpe võib olla väga suur väljakutse. Tunne, et eesti keelt peaks oskama, võib olla nii tõukejõud kui ka muutuda takistuseks. Brigitta Busch (2017) on uusi keelelisi nõudmisi, mida keskkond inimesele ümberasumise järel esitab, analüüsinud

keelerepertuaari termini abil. Keelerepertuaari muutmise ja laiendamise nõue – senisest enam ei piisa – võib soodsates oludes olla põnev väljakutse ja uus võimalus. Ebasoodsal juhul tajutakse seda ületamatu raskuse ja suure stressi allikana (Busch 2017: 340). Nii võib piinlikkustunne panna keelt õppima, aga võib tingida ka otsuse, et keele omandamine on võimatu.

Kui Tartu Ülikooli välisstudengid soovivad keelt õppida selleks, et oma Eestis oleku ajal keelt kasutada (Rozenvalde 2024), siis intervjueeritud välisõpetajate keeleõppe motiivid on seotud tuleviku ja pikema perspektiiviga. Nii välisstudengite kui ka töötajate puhul on probleemiks ajanappus, ent välisstudengid pooldavad keeleõppe kohustuslikkust – sel juhul on eesti keele kursused osa nende tunniplaanist (Rozenvalde 2024). Minu intervjueeritud ei poolda keeleõppe kohustuslikkust, sama meelsus ilmnes ülikoolitöötajate keelehoiakute uuringust (Rozenvalde, Klaas-Lang 2023). Töölepingus kirjas olevat keeleõppekohustust tajutakse pigem formaalsena. Reaalne keeleõpe on ennekõike intervjueeritute isiklik vaba valik ja soov.

Intervjueeritud keelekohvikuliste puhul on eesti keele õppimine kaalutletud valik, keeleõppe protsessis on ületatud raskusi ja pikemaid või lühemaid pause. Õppijatel on keele omandamiseks isiklik sügav soov. Valikule lisab kaalu tõik, et pea kõik intervjueeritud toovad esile ajanappust.

4.2 Isikliku tasandi soodustajad ja takistajad keeleõppes

Eesti keele õppimine jääb paljudel puhkudel ajapuuduse taha. Hõivatus töö ja isiklike kohustustega on peamine keeleõppe takistaja. Tartu Ülikooli töötajate ajakasutuse uuringus tuuakse välja teadustöötajatele omast tööle pühendumist, sagedast ületöötamist ning üldist ületöötamist soodustavat töökultuuri akadeemilises maailmas, sealhulgas Tartu Ülikoolis (Trumm, Keller 2024). Akadeemilise taustaga keeleõppijad asetuvad konteksti, mis on tööalaselt nõudlik. Keeleõpe, eriti, kui keelt intensiivselt õppida, on samuti nõudlik ülesanne. Praegu näib ülikooli töötajate eesti keele õpe olevat häguses hallalase kohustuse ja isikliku hobi vahel. Sellele viitab ühelt poolt kokkulepe töölepingutes ning riiklik keelenõue⁵³. Teisalt ülikool ei survesta töötajaid eesti keelt õppima. Samuti pole eesti keele oskus niivõrd vajalik tööalaselt ülikoolis, kuivõrd riikliku keelepoliitika vaatest. Kui soovida süvendatud keeleõpet

⁵³ nõuded ei kehti ajutisema Eestis viibimise puhul – riiklik B1 tasemel keeleoskuse nõue kehtib üle 5 aasta ülikoolis töötanutele ning töölepingu järgi peavad eesti keelt õppima tähtajatu töölepinguga töötajad

inimestele, kes selleks valmis oleks ning soovivad pikaajaliselt Eestisse panustada, siin elada ja töötada, siis võiks kasu olla eraldi keeleõppe aja võimaldamisest. Nii nimetas üks minu intervjuueritu ideena keelepuhkust. Täiskoormusega teadus- ja õppetöö kõrvalt pole intensiivne keeleõpe võimalik, kiireks ja tõhusaks eesti keele õppimiseks oleks vaja lisa tööpäeva nädalas.

Oma osa on õppija nõudmistel iseendale, tema isiksusel ning ka päritolukultuuril. Üks intervjuueritu tõi välja, et ta tuleb kultuurist, kus võõrkeelekõnelejalt oodatakse lihvitud grammatikat. Kõnelema hakatakse viimasena. Selle inimese jaoks on raske vigadega rääkida. Kõrged ootused iseendale ja oma keeleoskusele on ka teistel intervjueritutel – intervjuudes kajastub pettumus, et keeleliselt veel parem ei olda ning suur soov edasi areneda.

Keeleõppekogemus ja edukus sõltub palju emotsioonidest ning tajutud heaolutundest. Keeleõppe muudab hõlpsamaks emotsionaalne tugi ja kaasaelamine, pere ning sõprade-tuttavate toetus. Toe ning vestluspartnerite puudumine muudab keeleõppe keerukamaks. Ka kogetud negatiivne või ükskõikne tagasiside vähendab keeleõppija rõõmu ja motivatsiooni.

4.3 Toetavad ja takistavad tegurid keeletunnis

Keeletunnist rääkides toovad õppijad esile tunni õhkkonna, õpetaja käitumise ja isiksusega seotud tegureid. Esile tuuakse jäika ja liiga ranget õpetamisstiili keeleõppe takistajana. Samas, toetavat tundi iseloomustatakse turvalise ja sõbraliku atmosfääri kaudu.

Keelekohviku formaadi eelistena tuuakse välja, et puudub hirm vigade ja testimise ees. Formaat vähendab nii koolitaja kui ka osalejate pinget – tulemust ei mõõdeta. Keelekursuse kontekst on väljakutsuvam. Osalejad peavad omandama kindla ajaperioodi jooksul teatud hulga keeleoskusi hoolimata isiklikust õppimistempost. Samuti ootab kursuse lõpus test.

Keeleõppe ärevusega seoses on kirjeldatud kolme peamist ärevuse allikat: võõrkeeles rääkimise kartus, testiärevus ja hirm negatiivse hinnangu ees (Alrabaj 2022). Rääkimishirmu vähendamise ühe strateegiana soovitatakse õppijate omavahelist suhtlust, s. o rääkimist mitte kogu grupi ees, vaid väiksemas grupis. Samuti on emotsionaalselt lihtsam suhelda teiste keeleõppijatega, mitte emakeelekõnelejatega.

Väiksemas grupis suhtlemine on õppija jaoks emotsionaalselt toetatum ja stressivabam, puudub hirm kogu klassi ees vigu teha. Sellisel viisil kasutavad õppijad sihtkeelt rohkem, samuti saavad nad end ise parandada, üksteist aidata ja ühiselt reegleid konstrueerida (Richards 2022: 233–234). Üks minu intervjueeritustest sõnas, et tema jaoks on mugavam suhelda eesti keeles inimestega, kes ei ole tema kolleegid, samuti on lihtsam suhelda väljaspool töökonteksti.

Võidakse ka karta, et keeleoskuse piiratust seostatakse õppija üldise vaimse võimekusega. Kardetakse kolleegide kuuldes võõrkeeles rääkida, sest võib-olla kolleegid seostavad piiratud keeleoskust madalama erialase võimekusega. Koveshnikov jt seovad selle ülikooli kontekstiga, kus on üldiselt kõrged ootused (Koveshnikov jt 2023: 21). Võõrkeeles rääkides on lihtne jätta piiratud muljet – ning keeleliselt ollaksegi piiratud. See on veel üks barjäär, mida tuleb keeleõppes ületada.

Intervjuudes toodi välja, et hea keeleõppekeskkond on turvaline: vigu ei karistata, vigade tegemine ei ole hirmus; hirm ja ärevus puuduvad. Rõhutati õpetaja ja kaasõppijate sõbralikkust ja toetust. Õppimiskeskonna loomises ja emotsioonide regulatsioonis on suur osa koolitajal (Alrabaj 2022).

Intervjuudest ilmnes suur soov rääkimisbarjäär ületada, võimalikult palju vabalt eesti keeles suhelda. Üks keelekohvikuline tõi välja, et tema jaoks on oluline rääkida ilma õpetaja kontrollita. Kursuste formaat ei võimalda nii suures mahus suhtluspraktikat kui soovitakse. Kursuste fookus on uue õppimisel, olgu siis sõnavara või keelestruktuuride näol. Vaba suhtlust võimaldavad (pool)vabad keeleõppe formaadid, mille raames saab kursustel õpitut kasutada.

Paar intervjueeritut arutlesid, et keelekohvik eraldiseisvalt ei anna soovitud tulemust ei sisuliselt ega vormiliselt. Grammatika õppimiseks, efektiivseks keeleõppeks on vaja kursust, siduvaid nõudeid ning rohkem aega. Keelekohvik võib olla ka liiga pingevaba, et reaalselt õppima sundida. Viimase mõttega seoses olen juurelnud keeleõppe efektiivsuse ja õppimisrõõmu tasakaalu üle. Efektiivsus ja rõõm ei ole vastandid. Neid kvaliteete peaks saama ühendada. Usun, et efektiivseks õppimiseks ei ole vaja ebameeldivat sundi ja tugevat stressi.

4.4 Keeleõppekorraldusega seotud toetavad ja takistavad tegurid

Mitmed intervjueritud olid Tartu Ülikooli keeleõppekorraldusega rahul. Väga üksmeelsed oldi keeleõppe valikulisuse küsimuses – keeleõppe võimaluste pakkumine on väga teretulnud, võimalusi võiks olla võimalikult palju ja erinevaid, ent õppima survestamine ei annaks häid tulemusi (vt ka Rozenvalde, Klaas-Lang 2023). Ülikooli praegust tegevust selles vallas nähti hea ja adekvaatsena.

Ülikooli töötajad soovivad ja hindavad paindlikke keeleõppevõimalusi. Struktureeritud keelekursuste puhul võib takistuseks saada osalusprotsent. Keelekohviku puhul toodi plussina välja paindlikkust, sealhulgas võimalust sobival ajal liituda, vajadusel puududa ja taas liituda. Sageli ei sobi ülikooli keelekursuste nõuded kokku välistöötajate võimaluste ja vajadustega – keerukas on täita osalemisprotsenti. Hõivatus ja sellest tulenevad raskused keelekursuste organisatoorse poolega on iseloomulikud täiskasvanud õppijatele⁵⁴ laiemalt. Ka struktureeritud kursustel väljaspool ülikooli olen näinud palju õppijaid, kellel on perekondlikel või tööalastel põhjustel keeruline kursuste osalusprotsenti (üldjuhul 80%) täita.

Keelekursuste aeg ja koht on korralduslikult keerukad küsimused, sest kõigile sobivaid võimalusi ei ole olemas – inimeste vajadused ja eelistused on väga erinevad. Sealhulgas lahknevad arvamused veebikursuste teemal – kui plussina nähakse suurt paindlikkust, siis mainiti ka, et veebiõpe ei ole tulemuslik – seal puudub piisav rääkimisvõimalus ja kontakt teiste õppijatega.

Tartu Ülikooli tööd keeleõppe korraldamisel märgatakse ja tunnustatakse, sealhulgas tõi üks intervjueritu välja, et võrreldes 5 aasta taguse ajaga julgustab ja nügib ülikool praegu keeleõpet rohkem.

Keerukas küsimus on ajafaktor. Keelekohvikud toimuvad tööajal, nendega kaasnev iseseisev töö on minimaalne. Keelekursuste puhul on ajakasutuse küsimused komplekssemad. Ühes intervjuus mainiti, et asi ei olegi niivõrd keeletundides, kuivõrd tundidega kaasnevates kodutöodes. Eesti keele õppimine ei vähenda välistöötaja muid töökohustusi. Kui ka keelekursus toimub tööajal, siis oma põhitöö tuleb sellele vaatamata ära teha, samuti keeletundideks valmistuda. Ülikoolis ei tehta ajaliselt piiritletud kontoritööd (Trumm, Keller 2024).

Ühelt poolt nähakse ülikooli rahvusvahelise töökeskkonnana, kus välistöötaja peakski saama inglise keeles mugavalt asjad aetud. Teisalt survestamine välistöötajate

⁵⁴ täiskasvanud õppija on andragoogika definitsiooni järgi inimene, kelle jaoks õppimine ei ole tema põhitegevus

hinnangul ei toimiks ning tekitaks vastuseisu. Samuti tuuakse välja, et intensiivseks keeleõppeks ei jätku kõigil aega.

4.5 Laiema tasandi soodustajad ja takistajad keeleõppes

Välistöötajate esmased keeleõppe eesmärgid on seotud pigem töövälise elu ja Eesti ühiskonda integreerumisega. Oluline mõjutaja on see, kuidas keeleõppija pingutustele reageeritakse. Tähtis on kolleegide ja sõprade toetus nii emotsionaalse toe ja julgustuse kujul kui ka praktilise abi ja keelepraktika võimaldamise kaudu. Intervjuudest jääb kõlama ka pettumus, kui nii (eestikeelsetel) kolleegidel kui ka pereliikmetel ja sõpradel on keeleteemadest ükskõik või nad oma toetust ei näita.

Keeleõppijad on teadlikud, et nende keeleõppe toetamine on ümbritsevatele inimestele ekstra pingutus. Viiteid, et oma aeglase ja piiratud eesti keelega ei taheta suhtlussituatsioone segada, esineb pea igas intervjuus. Töölases suhtluses on oluline täpsus ja tõhusus ja seepärast suheldakse inglise keeles (Rozenvalde, Klaas-Lang 2023). Ka Skandinaaviamaade uuringus tuuakse välja, et kohalikku keelt kõneldes sunnitakse kolleegid ekstra pingutama (Koveshnikov 2023: 22). Sellist taustsüsteemi arvestades ollakse väga tänulikud kolleegidele ja sõpradele, kes on valmis keeleõppega aitama. Intervjuudes tuuakse esile ka võõraste inimeste rõõmu, näiteks teenindusega seotud olukordades. Ka igapäevasituatsioonides kogetud tunnustus toetab ja lisab keeleõppijale julgust.

Suurema osa intervjuueeritute jaoks ei ole eesti keel veel pere, sõprade ja kolleegidega suhtlemise keel. Ümbritsevad inimesed on pigem keeleõppe toetaja rollis, see pole kahepoolset vaba suhtlus. Teisalt olid kaks intervjuueeritut valmis eesti keeles intervjuud andma. Üks neist rõhutas, et ta tegelikult ei räägi eesti keeles ja väga kardab vigu teha. Seda enam imetlen tema keelevelikut.

Eestis ei ole eesti keele oskust “ellujäämiseks” vaja – eestlaste inglise ja vene keele oskus on piisav, et saaks esmavajadused neis keeltes rahuldatud. Eesti keele oskus tuleb kasuks kõrgemal tasemel, kui keeleoskus toetab ümbritsevast arusaamist ning loob kodutunnet.

Keeleõppet mõjutab ka spetsiifiliselt Ukraina sõja kontekst. Eelkõige mõjutab see Vene ja Valgevene kodanike Eestis elamise õigusi ning siin viibimise kindluse/ebakindluse kaudu ka keeleõpet ja selle tajutavat mõttekust.

Kokkuvõte

Magistritöö keskendus Tartu Ülikooli välistöötajate eesti keele õpet toetavatele ja takistavatele teguritele. Minu töö analüüsis 12 keelekohvikutes osalenud ülikoolitöötaja kogemusi. Otsisin vastust uurimisküsimustele: 1. Mis aitab hoida välistöötaja eesti keele õppimise soovi? 2. Mis vähendab või vähendaks välistöötaja eesti keele õppimise soovi? 3. Millised on välistöötaja eesti keele õppega seotud ootused a) iseendale, b) kolleegidele, c) töökeskkonnale? 4. Millist eesti keele õpet välistöötaja vajab? ning 5. Millisena näeb välistöötaja keelekohvikuid muude eesti keele õppe võimaluste taustal?

Uurimus põhineb 12 poolstruktureeritud intervjuul, mille viisin läbi keelekohvikus osalenutega. Minu eesmärk oli selgitada, mis intervjueeritud välistöötajate hinnangul nende eesti keele õpet toetab ning mis seda takistab.

Välistöötaja eesti keele õppimise soov ja vajadused on seotud suurel määral ülikoolivälise eluga. Keeleõppijat motiveerib ümbritsevate inimeste toetus ja positiivne tagasiside, samuti võimalus keelt praktiseerida. Keeleõppija otsus oma aega ja energiat panustada on kindlam, kui tal on kavatsus end pikaajaliselt Eestiga siduda. Õppijat toetavad keeletunnis praktilised ülesanded ja suur suhtluspraktika osakaal. Oluline roll on keeleõpetaja ja kaasõppijate suhtumisel ning õhkkonnal – keeleõpet toetab sõbralik, pingevaba atmosfäär, kus on julge rääkida ja vigu teha, abi on ka kaasõppijatest tugigrupist. Kuivõrd akadeemilise taustaga õppijate ajadefitsiit on suur, siis hinnatakse kõrgelt õppimisvõimalusi endale sobival ajal ja kohas – oma instituudis, nii, et keeletundi ei pea eraldi minema. Õppijad on väga tänulikud ka abivalmis eesti sõpradele ja kolleegidele, kes nende keeleõppesse panustavad.

Keeleõppe suurimaid takistajaid on ajanappus. Keeleõpet raskendavad ka negatiivsed kogemused keeletunnist, keelekasutusolukordadest, samuti negatiivsed emotsioonid. Intervjueeritud tõi halbade kogemustena välja keelekursusi, mis tekitasid häbitunnet, olid arusaamatud või ebaefektiivsed. Keeleõppija indu ja rõõmu vähendab ka ümbritsevate inimeste ükskõiksus, mõnel puhul ka kiire keelevahetus või reaktsioon, et õppija eesti keelest ei saada aru. Keeleõpe nõuab pidevat eneseületust ning õppija võib rääkida püüdes olla eestlaste reaktsioonide suhtes väga tundlik. Ülikooli töötajatel on keerukas sobitada oma tihe ajakava keelekursuste nõudmistega.

Akadeemilised töötajad esitavad enesele kõrgeid nõudmisi, sealhulgas keelt õppides. Mitu intervjueeritud väljendas pettumust, et nende keeleoskus ei ole kõrgem. Samas hindasid õppijad oma jõudlust ja valmisolekut keeleõppe osas kaalutletult – eesti keele

õppimist peeti küll tähtsaks, ent ajanappuses õppijad sellega ei kiirusta. Õppijad on väga tänulikud eestlastest kolleegidele, kes nende keeleõppe püüdlustele eri viisidel kaasa elavad ja aitavad. Instituutide ning ülikooli tööd keeleõppe korraldamisel hinnati kõrgelt, samas kui kiiremast ja kõrgema taseme keeleõppest huvitatud õppijad sooviksid keeleõppeks lisa-aega.

Intervjueeritud soovisid keeleõpet, mis vastaks nende praktilistele vajadustele ja arendaks neile vajalikku sõnavara. Nende vajadustega ei sobi teoreetilise, filoloogilise rõhuga kursused. Väga oluliseks peeti vaba suhtluspraktikat. Õpetajaid tunnustati sõbraliku ja meeldiva keskkonna loomise eest, keeleõpetaja isiksust ja hoiakuid peeti oluliseks.

Keelekohvikute plussidena toodi välja mitteformaalsust, pingevabadust, hirmu ja ärevuse puudumist. Keelekohvik paindliku formaadina vastab õppijate vajadusele, sest on võimalik sobival ajal liituda, vajadusel puududa. Mitmed õppijad nägid plussina ka testide puudumist. Keelekohvikutes on rõhk suhtlusel – just sellel, millest välistöötajad puudust tunnevad. Keelekohviku paindlikkus ja pingevabadus on ühtlasi ka formaadi miinuseks – see on kergem õppimisformaat, mis ei sunni samavõrd pingutama kui keelekursus.

Uuring võimaldas väärtuslikku tagasisidet õppijate perspektiivist. Töö kajastas väikese hulga intervjueeritute vaatest keelekohvikutes korduvalt osalenute perspektiivi. Töö ei kajasta keeleõppijate kogemust, kes on keelekohvikutes käinud vaid korra või üksikudel kordadel. Tõstatus mitmeid edasist uurimist väärivaid küsimusi. Kuidas on omavahel seotud õppija tajutav heaolu/rahulolu/õppimisrõõm ja õppe mõõdetav efektiivsus? Näen suurt potentsiaali ka erinevate vabas formaadis keeleõppe meetodite uurimisel, sh küsimustel seoses testimise või testimise puudumise ning vaba keeleõppe efektiivsusega.

Kirjandus

- Alrabaj, Fakieh 2022.** The role of mixed emotions in language learning and teaching: A positive psychology teacher intervention. – System vol. 107 – <https://doi.org/10.1016/j.system.2022.102821>
- Ametniku, töötaja ning füüsilisest isikust ettevõtja eesti keele oskuse ja kasutamise nõuded. 2011.** Riigi Teataja. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/123042013011?leiaKehtiv> (vaadatud 08.06.2024)
- Anniste, Kristi 2019.** Töörännet reguleerivad rändepoliitikad. RITA-rände projekti teemakokkuvõtte nr 4. – https://sisu.ut.ee/sites/default/files/ranne/files/4_toorannet_reguleerivad_randepoliitikad.pdf
- Anniste, Kristi, Märt Masso 2019.** Work in Estonia sihtrühmade välisvärbamise protsessi kogemuse ja rahulolu uuringud 2019. Lõpparuanne – <https://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2019/08/Work-in-Estonia-sihtr%C3%BChmade-rahulolu-uuringud-l%C3%B5pparuanne.pdf>
- Berezkina, Maimu 2015.** Russian in Estonia's public sector: 'playing on the borderline' between official policy and real-life needs. – International Journal of Bilingual Education and Bilingualism, 20(4), 417–427. – <https://doi.org/10.1080/13670050.2015.1115004>
- Berezkina, Maimu 2017.** Managing multilingualism on state websites: how institutional employees explain language choice. – Current Issues in Language Planning, 19(1), 98–116. – <https://doi.org/10.1080/14664208.2017.1391495>
- Busch, Brigitta 2017.** Expanding the Notion of the Linguistic Repertoire: On the Concept of Spracherleben —The Lived Experience of Language. Applied Linguistics, Volume 38, Issue 3, June 2017, Pages 340–358 – <https://doi.org/10.1093/applin/amv030>
- Davies, Charlotte Aull 2008.** Reflexive Ethnography. A Guide to Researching Selves and Others. London; New York : Routledge
- Haridus- ja Teadusministeerium. s. a.** Eesti keele arengukava 2021–2035. <https://valitsus.ee/sites/default/files/documents/2021-11/Eesti%20keele%20arengukava%202021-2035.pdf> (vaadatud 16.06.2024)
- Eesti rektorite nõukogu statistika 2019–2023.** – <https://statistika.ern.ee/tootajad/> (vaadatud 08.06.2024)

- Eesti Vabariigi põhiseadus 1992.** Riigi Teataja. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/115052015002?leiaKehtiv> (vaadatud 08.06.2024)
- Ehala, Martin, Kadri Koreinik, Kristiina Praakli, Maarja Siiner 2014.** Kuidas uurida keele kestlikkust? – Keel ja Kirjandus 7, 489–508. https://keeljakirjandus.ee/wp-content/uploads/2019/11/EhalaKoreinikPraakli7_14.pdf
- Ehala, Martin, Birute Klaas-Lang 2018.** Eesti keelekeskkond täna 25 aastat edasi. – Sirp, 16.03.2018 – <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/varia/eesti-keelekeskkond-tana-25-aastat-edasi/>
- Ehala, Martin 2019.** Mitmikidentiteedi ja ühtekuuluvuse võimalused ja väljakutsed Eestis. RITA-rände projekti teemakokkuvõtte nr 7. – https://sisu.ut.ee/sites/default/files/ranne/files/7_mitmikidentiteedi_ja_uhtekuuluvuse_voimalused_ja_valjakutsed_eestis_raport_m.ehala.pdf
- Fürst, Juliane 2022.** How to Make Subjectivity Your Friend and Not Your Enemy: Reflections on Writing with and Through the “Authorial Self”. – Researching Memory and Identity in Russia and Eastern Europe. Interdisciplinary Methodologies. ed. Jade McGlynn, Oliver T. Jones, pp 23 – 39. Palgrave Macmillan Memory Studies
- Ilves, Marju, Leelo Kingisepp 2020.** Keelekohvik – vaba suhtlus vabas õhkkonnas. Metoodiline juhend ja keelekohvikukavad. Tallinn: Integratsiooni Sihtasutus – <https://www.integratsioon.ee/sites/default/files/kohvikujuhend.pdf>
- Juurik, Marten, Terje Mäesalu, Tiiu Tarkpea 2023.** Andmekaitse teadustöös. Tartu Ülikool; TÜ Wiki. – <https://wiki.ut.ee/pages/viewpage.action?pageId=196183311> (vaadatud 08.06.2024)
- Kaaristo, Maarja, Aet Annist, Liivo Niglas, Carlo Cubero, Kristi Jõesalu, Ene Kõresaar, Ehti Järv 2023.** Antropoloogia metodoloogia. – Sotsiaal – ja kultuuriantropoloogia. Õpik kõrgkoolidele. Koost. Kaaristo, M; Annist, A. Tallinn: TLÜ Kirjastus, 65–106
- Kalmus, Veronika, Anu Masso, Merle Linno 2015.** Kvalitatiivne sisuanalüüs. Toim. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm – Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. – <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys/> (vaadatud 08.06.2024)
- Keeleseadus 2011.** Riigi Teataja. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/118032011001?leiaKehtiv> (vaadatud 08.06.2024)
- Kivistik, Kats, Kristel Ress 2018.** Tartu Ülikooli töötajate keelehoiakud 2018. aastal. Uuringuaruanne. Tartu: Tartu Ülikool.

- Koveshnikov, Alexei, Ingmar Björkman, Perttu Kähäri 2023.** A fifth wheel? Local language skills and work-related outcomes among foreign employees. – *The International Journal of Human Resource Management*, 34(21), 4110–4143. <https://doi.org/10.1080/09585192.2023.2237873>
- Kõrgharidusseadus 2019.** Riigi Teataja. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019012?leiaKehtiv> (vaadatud 08.06.2024)
- Lagerspetz, Mikko 2023.** Ühiskonna uurimise meetodid. Tallinn: TLÜ Kirjastus
- Mayring, Philipp 2000.** Qualitative Content Analysis. *Forum Qualitative Sozialforschung Forum: Qualitative Social Research*, 1(2). <https://doi.org/10.17169/fqs-1.2.1089>
- Puura, Erik 2019.** Ülikool jääb ülikooliks. – *Sirp*, 17.05.2019 – <https://sirp.ee/s1-artiklid/c21-teadus/ulikool-jaab-ulikooliks/>
- Rannut, Mart 2016/2017.** Eesti keele õiguslik ja tegelik staatus Eesti tööturul. – Eesti inimarengu aruanne. Eesti rändeajastul. Eesti Koostöökogu, 195–201 – <https://www.2017.inimareng.ee/ranne-identiteedi-ja-keelemuutused/eesti-keele-oiguslik-ja-tegelik-staatus-eesti-tooturul/>
- Reile, Liis 2018.** Eestis õppivad välisüliõpilased ja eesti keel: hoiakud ja keeleõppimise motivatsioon. Magistritöö. Tartu Ülikool. – <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/fla12f09-4667-41a8-b556-cfea3cfe653c/content>
- Richards, Jack C. 2022.** Exploring Emotions in Language Teaching. – *RELC Journal*, 53(1), 225 – 239. <https://doi.org/10.1177/0033688220927531>
- Rozenvalde, Kerttu 2023.** “When you have English and Estonian, you have everything”: A perspective on language policy at the University of Tartu from the bottom up. – Kļava, Gunta; Rozenvalde, Kerttu (Ed.). *Valodas upē. Veltījumkrājums profesores Inas Druvietes 65 gadu jubilejā*. Rīga: LU Lībiešu institūts, 101–121.
- Rozenvalde, Kerttu, Birute Klaas-Lang 2023.** Eesti keele kestlikkus rahvusvahelises rahvusülikoolis: Tartu Ülikooli keele ja rahvusvahelistumise põhimõtete rakendamine ning akadeemiliste töötajate keelehoiakud. Uringuaruanne. – https://ut.ee/sites/default/files/2023-02/T%C3%9C%20akadeemiliste%20t%C3%B6%20t%C3%B6tajate%20keelehoiakud_loplik%2003.02.23%20%282%29.pdf

- Rozenvalde, Kerttu, Birute Klaas-Lang, Nemira Mačianskienė 2023.** State and university tensions in Baltic higher education language policy. – Open Linguistics, vol. 9. no. 1 pp 20220223 – <https://doi.org/10.1515/opli-2022-0223>
- Rozenvalde, Kerttu 2024.** Tartu Ülikooli välismagistrantide eesti keele õppe kogemused ja vajadused seoses nende tulevikuplaanidega. – Emakeele Seltsi Aastaraamat, 69 (ilmumas).
- Räis, Mari Liis; Ailen Lang, Epp Kallaste, Laura Kivi 2018.** Õppekeel Eesti kõrghariduses. Uuringu lõppraport. – https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2022-10/uuringu_loppraport_1.pdf
- Ränne s. a.** Statistikaameti veebileht. – <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/rahvastik/ranne> – (vaadatud 08.06.2024)
- Shao, Kaiqi, Reinhard Pekrun, Laura J. Nicholson 2019.** Emotions in classroom language learning: What can we learn from achievement emotion research? – System, 86, 102–121 – <https://doi.org/10.1016/j.system.2019.102121>
- Säde, Merylyn 2016.** Rahvusvaheline rahvusülikool? – Õpetajate Leht, 18.11.2016 – <https://opleht.ee/2016/11/rahvusvaheline-rahvusulikool/>
- Tammaru, Tiit, Kristina Kallas, Raul Eamets 2016/2017.** Põhisõnumid. Eesti rändeajastul. – Eesti inimarengu aruanne. Eesti rändeajastul. Eesti Koostöökogu, 9–20 – <https://www.2017.inimareng.ee/pohisonumid-eesti-randeajastul/>
- Tartu Ülikooli keele ja rahvusvahelistumise põhimõtted 2021.** – <https://ut.ee/et/sisu/tartu-ulikooli-keele-ja-rahvusvahelistumise-pohimotted> (vaadatud 08.06.2024)
- Tartu Ülikooli statistika 2014–2024.** – statistika.ut.ee (vaadatud 08.06.2024)
- Trumm, Avo, Margit Keller 2024.** Akadeemiliste töötajate ületöötamise ja soolise palgalõhe uuringute tutvustus. – UTTV – <https://uttv.ee/naita?id=35310#> (vaadatud 16.06.2024)
- Uibu, Marko, Maarja Kaaristo, Aet Annist, Helleka Koppel, Riina Raudne 2023.** Antropoloogia rakenduslikud suunad ja roll ühiskonnas. – Sotsiaal- ja kultuuriantropoloogia. Õpik kõrgkoolidele. – Koost. Kaaristo, M; Annist, A. Tallinn: TLÜ Kirjastus, 421–446.
- Vabariigi Valitsuse sanktsiooni kehtestamine seoses Venemaa Föderatsiooni ja Valgevene Vabariigi agressiooniga Ukrainas 2022.** Riigi Teataja. – <https://www.riigiteataja.ee/akt/120052023004?leiaKehtiv> (vaadatud 05.06.2024)

Valk, Aune 2023. Rahvusvahelistumisest läbi ülikooli esindaja silmade. Slaidiesitlus 13.04.2023.

Verschik, Anna 2016/2017. Ränne, identiteedi- ja keelemuutused. – Eesti inimarengu aruanne. Eesti rändeajastul. Eesti Koostöökogu, 165 – 170 – <https://www.2017.inimareng.ee/ranne-identiteedi-ja-keelemuutused/>

Viibur, Moonika 2020. Jätkata või loobuda – alustava lasteaiaõpetaja autoetnograafia. Magistritöö. Tartu Ülikool – <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/6ef17b4c-f854-4e4f-9e44-0ad1bb9d3eb0/content>

Woolard, Kathryn A. 2020. Language Ideology. – The International Encyclopedia of Linguistic Anthropology, J. Stanlaw (Ed.) – <https://doi.org/10.1002/9781118786093.iela0217>

Ülikooli välistöötajate (sh doktorantide) eesti keele õppe võimalused 2023. – [https://ut.ee/et/sisu/ulikooli-est-keele-oppevoimalused](https://ut.ee/et/sisu/ulikooli-valistootaja-est-keele-oppevoimalused) (vaadatud 08.06.2024)

Zabrodskaia, Anastassia; Helin Kask 2016/2017. Eesti keele kontaktid. – Eesti inimarengu aruanne. Eesti rändeajastul. Eesti Koostöökogu, 179–187 – <https://www.2017.inimareng.ee/ranne-identiteedi-ja-keelemuutused/est-keele-kontaktid/>

Language Café Participants as Language Learners: What Supports and Hinders International Academic Staff in Estonian Language Acquisition at the University of Tartu? Summary

Over the past decade, the number of international staff at the University of Tartu has been growing rapidly, making the university an increasingly international workplace. The institution aims to be an “international national university”, striving to be both a high-level international university and a developer of Estonian language research and culture. This involves balancing somewhat conflicting goals. The University of Tartu’s language policies outline expectations for international staff to achieve B1 level Estonian within five years, as stated in their contracts.

A survey conducted between 2021–2022 explored local and international staff’s attitudes towards learning Estonian and the language requirements. Most international respondents had studied Estonian, mainly at a basic level, and assessed their language skills as limited. Many favoured a mild language policy, suggesting that learning Estonian should not be mandatory, citing the lack of necessity in an English-speaking work environment and the difficult and time-consuming process of language learning.

Since October 2022, I have been an instructor in language cafés for international staff at the University of Tartu. These cafés provide an environment for practising Estonian, with the instructor supporting communication, suggesting topics and tasks. While my perspective as an instructor has been limited to witnessing participants’ enthusiasm for learning Estonian, a broader survey reveals a different picture. Generally, international staff is not very enthusiastic about learning Estonian, but those participating in language cafés show better language skills and a desire to learn.

My master’s thesis investigates the language learning experiences of language café participants. The goal is to understand what supports and/or hinders international staff in learning Estonian. For this purpose I conducted interviews with 12 international staff members who have attended language cafés. The thesis seeks to answer the research questions:

1. What helps maintain the desire to learn Estonian among foreign academic employees who have participated in language cafés?
2. What reduces the desire of foreign academic employees to learn Estonian?

3. What are the expectations related to Estonian language learning for foreign employees, concerning a) themselves, b) their colleagues, and c) the work environment?

4. What kind of Estonian language teaching do they need?

5. How do the foreign employees view language cafés compared to other Estonian language learning opportunities?

The thesis consists of an introduction, summary, and four chapters. In the first chapter I frame the study with an overview of requirements, legislation, and attitudes related to language learning management in Estonia. It reviews previous research on language learning issues among international staff at the University of Tartu and Nordic universities. The second chapter provides a detailed account of my role as a researcher, the interview process, and the analysis method, as well as addresses ethical issues arising in connection with the research. The third chapter analyses the language learning experiences of the interviewees, exploring their goals, personal and family-related factors, and factors that support or hinder their language learning. The discussion constituting the fourth chapter connects these experiences with previous research findings.

The desire and need to learn Estonian are largely connected to the interviewees' life outside the university. Language learners are motivated by support and positive feedback from those around them, as well as opportunities to practise the language. The decision to invest time and energy into learning is firmer if there is an intention to stay in Estonia long-term. In language classes, practical tasks and a significant amount of unstructured conversation supports the learner. The attitudes of and the atmosphere created by the language teacher and fellow learners are crucial. A friendly, stress-free environment that encourages speaking is beneficial. Given the time constraints of academical learners, flexible learning opportunities at convenient times and locations are highly valued. Learners are also grateful to helpful Estonian friends and colleagues who contribute to their language learning process.

The biggest obstacle to language learning is the lack of time. Negative experiences from language classes or language usage situations, and negative emotions related to the learning process also hinder language learning. Interviewees reported bad experiences with language courses that caused shame, were confusing, or ineffective. Negative reactions to the learner's attempt to speak Estonian can also reduce motivation. Language learning requires constant self-improvement, and learners can be

very sensitive to Estonians' reactions when trying to speak. University staff find it challenging to adjust their busy schedules to the demands of language courses.

Academic staff have high self-expectations, including when learning a language. Several interviewees expressed disappointment that their language skills were not higher. Learners are very thankful to Estonian colleagues who support and assist their language learning efforts in various ways. The institutes and the university's efforts in organising language learning are highly regarded, although learners interested in faster and higher-level language learning would like additional time for language studies.

Interviewees desired language instruction that meets their practical needs and develops the vocabulary they need. Courses with a theoretical, philological focus do not suit their needs. Free communication practice was deemed very important. Teachers were recognised for creating a friendly and pleasant environment, and the personality and attitudes of the language teacher were considered significant.

The advantages of language cafés include their informality, stress-free nature, and lack of fear and anxiety. The flexible format of the language café meets learners' needs because they can join at convenient times and miss sessions if necessary. Several learners also saw the absence of tests as a plus. The emphasis in language cafés is on communication – precisely what international staff feel they lack. The flexibility and relaxed nature of the language café are also seen as its drawbacks – it is an easier learning format that does not require as much effort as a language course.

LISA 1 – intervjuukutse

*Keelekohvikulistele, keda mina ei juhenda:

Hea keelekohvikuline ja eesti keele õppija!

In ENGLISH below!

Minu nimi on Moon. Olen keelekohvikute juhendaja Tartu Ülikooli Arvutiteaduste Instituudis ja Skytte Poliitikauuringute Instituudis. Kirjutan magistritööd Tartu Ülikooli välistöötajate eesti keele õppest keelekohvikutes osalejate kogemuste põhjal.

Palun sind osalema oma uurimuses! Olen väga tänulik, kui saad pühendada umbes 30 – 45 minutit aega, et rääkida minuga oma eesti keele õppimise kogemuse, keeleõppe soovi, korraldusliku poole, töökeskkonna mõju ning keelekohviku kui formaadi teemal. Sinu kogemus on oluline ka sel juhul, kui oled keelekohvikutes osalenud väga vähe!

Viin intervjuu läbi kokkulepitud ajal detsembri lõpus või jaanuarikuu jooksul Tartus. Intervjuuks palun sinu luba nõusoleku vormile. Intervjuu salvestan, pärast transkribeerimist kustutan salvestise. Transkriptsiooni muudan anonüümseks ning kasutan sinu mõtteid oma töös anonüümsel kujul. Transkriptsiooni hoian Tartu Ülikooli serveris, seda võib ka edaspidi kasutada teadustööks.

Minu töö eesmärk on paremini mõista TÜ keelekohvikutes osalenute eesti keele õppe toetamise võimalusi ning õppijate vajadusi. Sinu kogemus annab sisendi nii TÜ keelepoliitika arendamisse kui ka keeleõpetajatele ja eesti keelt valdavatele kolleegidele.

Kui oled valmis intervjuus osalema ja/või sul on uurimuse kohta küsimusi, siis palun saada mulle lühike vastus – moon.meier@gmail.com

Ootan sinu vastust 21. detsembriks. Suur tänu sulle!

heade soovidega

Moon Meier

Dear participant in the Estonian language cafes,

My name is Moon. I am the teacher of language cafes at the Institute of Computer Science and at Skytte Institute of Political Studies. I am writing my master's thesis on the Estonian language – learning process of foreign academic employees at the University of Tartu, based on the experiences of participants in language cafes.

I invite you to participate in my study. I would be very grateful if you could spare about 30 – 45 minutes of your time to give an interview in which I ask about your experience of learning Estonian, your reasons for learning the language, the organizational side of the process, the impact of the work and the academic environments, as well as the language cafe as a format. Your experience is important even if you have participated in language cafes only once or a few times!

I will conduct the interview at the agreed time at the end of December or in January in Tartu. For the interview, I ask your permission on the consent form. I will record the interview, and after transcribing, I will delete the recording. I will make the transcription anonymous, and use your thoughts in my work anonymously. I will keep the transcription on the University of Tartu server, so that it can be used for research in the future.

The purpose of my study is to better understand the possibilities of supporting and understanding the needs of Estonian language – learning in the background of academic life.

Your experience provides input to the development of UT's language policy, as well as gives valuable information to language teachers and Estonian – speaking colleagues.

If you are ready to participate in the interview and/or you have questions about the study, please send me a short answer – moon.meier@gmail.com

I am waiting for your answer by December 21st. Thank you very much!

Best wishes,

Moon Meier

LISA 2 – nõusoleku- ja infoleht

Oled palutud osalema **uuringus**, milles kogun Tartu Ülikooli välistöötajate eesti keele õppimise kogemusi. Viin läbi **intervjuu**, mille eesmärk on rääkida sinu eesti keele õppimise kogemusest, keeleõppe soovist, keeleõppe korralduslikust poolest, töökeskkonna mõjust ning keelekohvikust kui formaadist. Intervjuu salvestan nutitelefoni. Uuringus osalemine on vabatahtlik.

Intervjuus antud vastuseid kasutan **anonümiseeritud kujul**, mis tähendab, et vastuseid ei seostata sinu isikuga. Salvestatud intervjuu ainekute transkribeerin, st muudan helifailid tekstifailideks. Pärast transkribeerimist kustutan helisalvestised ning muudan transkriptsiooni anonüümseks. Anonümiseeritud transkriptsiooni hoian Tartu Ülikooli serveris, seda võib ka edaspidi kasutada teadustöös.

Transkriptsioonid arhiveeritakse vastavalt TÜ andmehalduspõhimõtetele (vt <https://utlib.ut.ee/tugi – andmehaldus>). Uuringu käigus kogutud andmed on TÜ serveris kaitstud vastavalt isikuandmete kaitse seadusele. Jagan meeeldi täpsemat infot uuringu kohta: Moon Meier, moon.meier@gmail.com.

Nõustun

uuringus osalema, olles teadlik, et võin nõusoleku alati tagasi võtta.

Ees – ja perekonnanimi

Allkiri ja kuupäev

Consent form and information sheet

You are kindly asked **to participate in a study** in which I collect the Estonian language learning experiences of foreign employees of the University of Tartu. I will conduct an interview, the purpose of which is to talk about your experience of learning Estonian, your purposes to learn the language, the organizational aspect of language learning, the impact of the work environment and the language cafe as a format. I will record the **interview** with my smartphone. Participation in the study is voluntary.

I use the answers given in the interview **anonymously**, which means that the answers are not associated with your person. I transcribe the material of the recorded interview, i.e. I change the audio files into text files. After transcribing, I will delete the audio recordings and make the transcription anonymous. I'll keep the anonymized transcription on the University of Tartu server, it can be used for research in the future.

Transcripts are archived in accordance with UT data management principles (see [https://utlib.ut.ee/tugi – andmehaldus](https://utlib.ut.ee/tugi-andmehaldus)). The data collected during the study is protected on the UT server in accordance with the Personal Data Protection Act. I am happy to share more detailed information about the study: Moon Meier, moon.meier@gmail.com.

I agree

to participate in the study, being aware that I can always withdraw my consent.

First and last name:

Signature and date:

LISA 3 – intervjuu küsimused

Sissejuhatus ja taust

Palun räägi, missugune on sinu eesti keele õppimise kogemus! Kuidas ja kui palju sa oled eesti keelt õppinud?

Kui kaua sa oled eesti keelt õppinud?

Kirjelda palun, mis olukordades sa eesti keelt kasutad!

Keeleõppe soov ja eesmärgid

Palun räägi, mis eesmärkidel sa oled eesti keelt õppinud!

Kuivõrd sa tunnetad eesti keele õppimist kui kohustust ja kuivõrd see on sinu vaba valik?

Kirjelda palun oma eesti keele õppimise soovi ja huvi läbi aja! Kuidas see on püsinud, vähenenud, suurenenud?

Kuivõrd sa oled kogenud raskusi eesti keelt õppides? Palun kirjelda!

Töökeskkond

Kuidas sinu instituudi töökeskkond eesti keele õpet toetab ja kuidas takistab?

Missugune roll on keeleõppes sinu kolleegidel?

Vajadused keeleõppes ja keelekohvik

Kuidas sa õpid eesti keelt? Mis sinu puhul töötab ja mis ei tööta?

Missugune roll on keelekohvikutel sinu eesti keele õppes? Mis on kohvikute plussid ja miinused?

Kuidas sa iseloomustaksid keelekohvikuid teiste keeleõppe võimalustega võrreldes?

Lõpetus

Kuidas sa sa kujutad end tööalaselt ette 5 – 10 aasta pärast? Kus sa töötad ja kuivõrd sul läheb vaja eesti keelt?

Introduction and background information

Could you please describe your experience of learning Estonian? How have you learned Estonian? How many classes or courses have you completed?

For how long have you been learning Estonian?

Please describe what kind of situations in which you use Estonian.

Reasons for learning Estonian

Could you please tell me for what purposes you have been learning Estonian?

To what extent do you feel that learning Estonian is an obligation, and to what extent is it your free choice?

Please describe your desire and interest in learning Estonian over time. How has it persisted, decreased, or increased?

To what extent have you experienced difficulties while learning Estonian? Please describe them.

Working environment

How does the working environment of your institute support and/or hinder your language – learning process?

What role do your colleagues play in helping you learn the Estonian language?

Feedback for language – learning settings and language cafes

How do you learn Estonian? What works for you, and what doesn't?

What role do language cafes play in your Estonian language learning? What are the pros and cons of language cafes?

How would you characterize language cafes compared to other language – learning settings?

Conclusion

How do you imagine yourself professionally in 5 – 10 years? Where would you work, and how much would you need Estonian?

VT reegli keele õppe vajadused ja keele-õppe toetamine

KOODID-TEEMAD - MÄRKSONAD

Uurimisküsimused:

1. Mis suurendab VT keeleõppe soovi?
2. Mis vähendab/ks VT keeleõppe soovi?
3. Millised on VT ootused: a) endale b) ümbriusele c) keeleõppele?
4. Mis VT jaoks toimib/ei toimi?
5. Missugune on keelekohvik?

Võimalused
ks osalemine

hinnangul
vajadus

eesmärgid

vajaduse
puudumine

ootused

ootused

toimib/ei toimi

toimib

ei toimi

suurendab
soovi ↑
õppida

vähendab
soovi ↓
õppida

hea õps

kohustus
vs
vaba valik

Minu enda eesmärgid
magistritöoga

→ miks see tekst

→ kuidas analüüsi
esitada / struktureerida

paremad kood (see ei jää teksti,
vaid keeljuhut praktikasse...)

- Õppijate parem mõistmine

→ konkr. inimese kaudu, tema
lugu, suuresti emotsionaalne

Pragmaatiliselt - analüütiliselt
kuiis luua

- paremat kee keeletunnist (koolitaja
soodsamat tasand)

- Soodsamat kee ülikoolis,
ülik. töötajate keeleõppes (ülikooli
õppekorralduse tasand, organisatsioon
aga ka mentaliteet, otsustajate tasand
ülik. keelepoliitika)

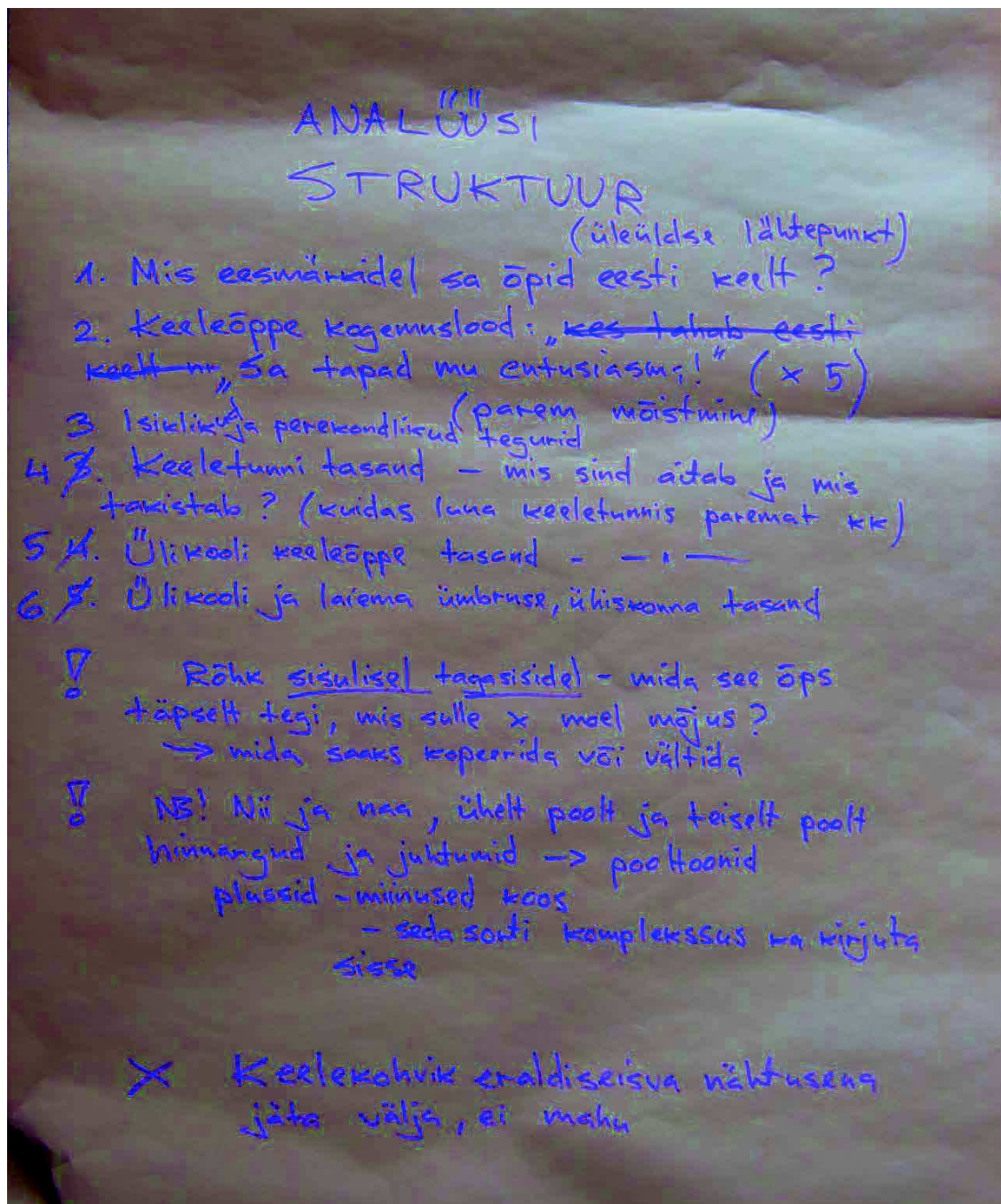
- Soodsamat kee ülikoolis ja ühiskonnas
laiemalt

(kolleegide - ülemaste - juhendajate meele,
suhtumine - mentaliteet,
ühiskondlikud hoiakud)

→ intervjuudes pigem vähe?)

MINU
VAIKIMISI EELDUS
↓
me
heid
ühiskond
keelt
õppimise
tahame
oma
eesri
va
võime
inimesi

LISA 6 – analüüsi esialgne struktuur

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Moon Meier,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

„Tartu Ülikooli välistöötajate eesti keele õppe soodustajad ja takistajad keelekohvikutes osalenute hinnangul”,

mille juhendaja on Kerttu Rozenvalde (PhD),

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commonsi litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Moon Meier

18.06.2024